

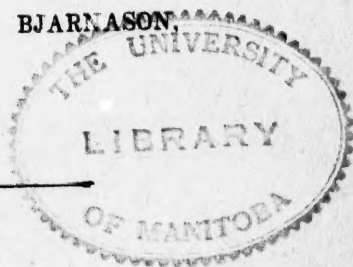
I

PI

NAUDSYNLEG
HUGVEKJA.

EPTIR

SJERÁ JÓN BJARNASON.

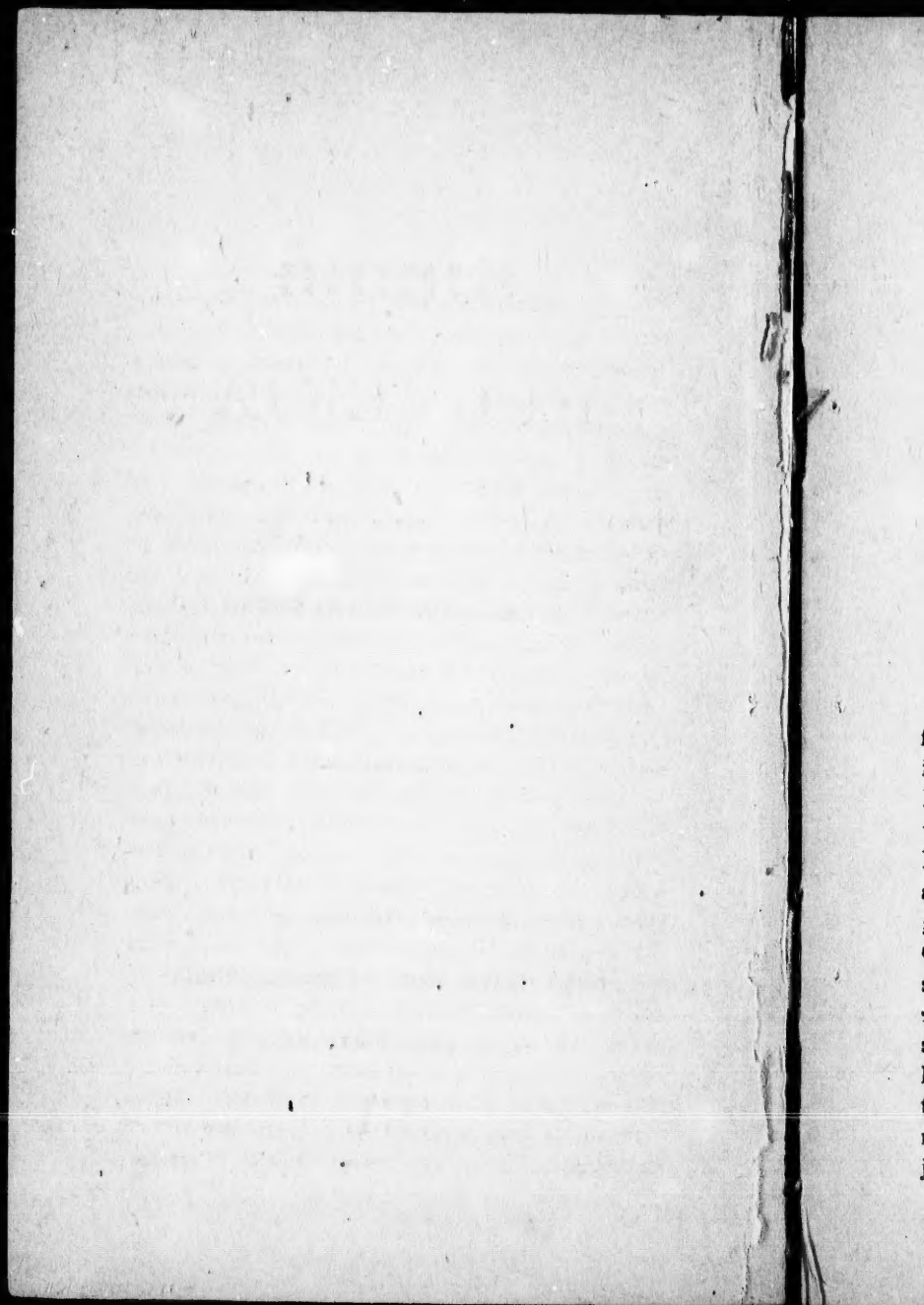

PRENTUD í PRENTSMIDJU

PRENTFJELAGS NÝJA-ÍSLANDS.

LUNDI, KEEWATIN, CANADA.

1877.

A trúarsamtalsfundi þeim, sem haldinn var
hjer á Gimli í fyrra, kom það fram, að kristin-
dómsstefna sú, sem sjera Páll Þorláksson og norða-
sýnóðan framsýlgir, er í mörgum aðalatriðum
gagnstæð ekki aðeins því, sem eg kenni, held-
ur einnig því, sem kennt er um þvert og endi-
langt Ísland, hvort sem lítið er til prestaskólans,
gudsorðabóka þeirra, sem almenningur notar sjer
til andlegrar uppbyggingar, ellegar orðs þess, er
fram er flutt í þrjedikunarstólum landsins. Al-
kunnugt er reyðar, að skoðanir bæði kennilyðsins
og leikmanna á Íslandi á hinni kristilegu opin-
berun eru eigi lítið sundurleitar. Eins er líka
um bækur þær, sem lagðar eru til grundvallar
fyrir trúarlífi Íslendinga og hafðar því til stuð-
nings, að þær eru af talsvert ólíku bergi brotnar.
En hitt er eins víst fyrir því, og sást full-ljóst
við fyrgreint tækifæri, að ýmislegt í kenning sjera
Páls og kirkjufjelags þess, er hann hefir svarist
á hönd, er með öllu óþekkt í sögu hinnar evan-
gelisku kristni á Íslandi allt fram á þennan dag.
Og að mismunurinn liggur ekki aðeins í einstökum
smáatriðum kristindómskenningarinnar, heldur í
sjálfum trúargrundvellingum, virðist sjera Páll vera
sjer meðvitandi, því sú játning, sem kom fram hjá
honum á fundinum, að hann gæti ekki staðið í
trúarsamfjelagi við neinn af hinum íslensku kenni-
mönnum þessara tíma að því leyti sem trúar-
játnung þeirra hefir opinberlega komið í ljós, er

óskiljanleg að öðrum kosti. Sjera Páll amaðist við því hjer í upphafi, að sínir safnaðarlimir hefði sameiginlegan grafreit með fólki í söfnuði þeim, er eg þjóna; á samtalsfundinum neitaði hann því að halda bænagjörð ásamt með mjer af þeirri ástæðu að eg væri villutrúarmaður; eins lýsti hann yfir því undir fundarlokin, að samvíska sín leyfði sjer ekki að skoða mig sem bróður sinn í drottni vorum Jesú Kristi, og sama hugsunarhátt hefir hann eðlilega sett sjer sem mark og mið að skapa hjá þeim Íslendingum, sem hann fær til náð. Nú hefi eg ekki í neinu verulegu atriði hingað til haldið fram öðrum kristindómi en þeim, sem kenndur er guðfræðingunum íslensku bæði á prestaskólanum í Reykjavík og háskólanum í Kaupmannahöfn, og sem þessir sömu menn astur kenna alþýðunni út frá sjer, þegar þeir eru orðnir prestar. Er því auðsætt, að það að vilja ekki hafa sameiginlegan grafreit með minum mönnum, það að geta ekki bæði til drottins ásamt mjer, það að geta ekki — kenningar minnar vegna — skoðað mig sem kristinn bróður, er hið sama sem að vilja ekkert saman við hina íslensku kirkju hafa að selda. Mörgum hjer vor á meðal mun þetta þó óljóst. Þeir menn, sem gengið hafa norsku sýnóðunni á hönd með því að gjörast safnaðarlimir sjera Páls Þorlákssonar, myndu sjer eflaust margir. Þrátt fyrir það, sem kom í ljós á trúarsamtalsfundinum, að kristindómur norsku sýnóðunnar sje einn og hinn sami og það, sem þeim var kennt að trúa á Íslandi; og meðal þeirra, sem enn eru engum háðir í kirkjulegu tilliti, munu sumir, sem ekki hafa fengið augu upp fyrir hinum svokölluðu

„kreddum“ norsku sýnóðunnar. Þetta er skiljanlegt, því bæði er það að litlar upplýsingar hafa komið fram um hið einkeunilega við trúarkenningar norsku sýnóðunnar frá mótstöðumönnum hennar síðan á hinum umgetna trúarsamtalsfundi, og svo gjörir sjera Páll sjer mjög mikið far um að koma þeirri trú inn hjá mönnum, að með því að halda sjer til norsku sýnóðunnar sje hann einmitt að gróðursetja hjer hina sönnu íslensku kirkju andspænis nýgjörvings-villudómi þeim, sem eg sje að prjédika. Til styrkingar þessu get eg vel skilið það verði ýmsum miður djúpskyggnum mönnum, að sjera Páll yfir höfuð að tala þræðir mjög nákvæmlega form það, er fylgt er almennt á Íslandi við hina útvortis guðspjónustu, þar sem þeir hinsvegar sjá og heyra, að eg sje enganveginn formfastur í þessu tilliti. Fyrir mörgum hjer eins og annarstaðar mun hin útvortis guðspjónusta því miður vera eitt og allt. Þessir hinir sömu menn taka því fljótt eftir, ef einhverjum kirkjusíðum er breytt, og eru manna fljótastir til að hneykslast á því, en af hinu vita þeir ekki heldur en dauða sínum, þó að trúargrundvöllurinn sje skekktur eða jafnvel með öllu ríflum niður. Stefáni, hinu fyrsta blóðvitni kristinnar, var borið það á brún af ofsóknarmönnum sínum, að hann hefði sagt (meðal annars), að Jesús frá Nazaret mundi umbreyta hinum páverandi kirkjusíðum (Postgb. 6.). Þetta var gjört að dauðasök hans. Svo það er ekkert nýtt í heiminum, að fólk, er telur sig til safnaðar drottins, áltur allt í veði, ef losað er um eitthvað, sem snertir hina útvortis guðspjónustu. En eins er hitt líka kunnugt í kristinni

löngu áður en hjer meðal vor Íslendinga í Vesturheimi, að aflaga má og veikja grundvöll trúarinnar af þeim, sem sálusorgin er á hendur falin, án þess almenningur finni til þess eða sjái það. Það getur líka vel verið, að það styrki suma í þeirri lömyndan að sjera Pall Þorláksson standi í anda nær kirkjuinni á Íslandi heldur en eg, að hann hefir forðast, mjer liggur við að segja: eins og heitan eldinn, að benda almenningi á misfellurnar í hinni íslensku þjóðkirkju, þar sem eg hvorki opinberlega nje einstaklega hefi tregið neinar dulur á, í hverju trúarlífi Íslendinga á þessari öld helst er ábótavant. Svo hefir sýnóðan norska orðið fyrir því happi, að merkur prestur einn úti á Íslandi hefir tekið málstað heunar og haldið því fram, að mótspyrna sú, er risið hefir upp vor á meðal móti sjera Páli. útsendara þessa kirkjufjelags, sje ástæðulaus, ef ekki annað verra. Þetta getur eðlilega orðið til þess að blinda augu sumra, því fjölda margir eiga ekki kost á að kynna sjer sjálfir málavexti til hlítar og neyðast því til að halla sjer, að því er sannfæring snertir, upp að brjósti annara. Grein sú, er sjera Björn Halldórsson reit til varnar sjera Páli og norsku sýnóðunni, var fljótt sett í kirkjutíðindi sýnóðumanna sem vitnisburður um það, hvernig einhver hinna mest málsmetandi presta á Íslandi liti á trúarágreiningsmál vor. Ekki hefir sá, er sneri vitnisburði þessum á norsku og sendi hann kirkjutíðindunum, nafngreint sig, en í inngangsorðum til greinariunnar getur hann þess, að eftir að höfundurinn (sjera Björn) hafi fengið í hendur „naðsynlegar upplýsingar“ um norsku sýnóðuna, þá

hafi hann samið vörn þessa. Um sama leyti birtist brjef frá sjera Páli Þorláks-yni í sýnódu-tíðindunum, þar sem hann meðal annars getur þess að safnaðarlimir snir hjer í Nýja Íslandi „ligger undir hæðnis-árásu hinna kirkjulegu móts-töðumanna“ þeirra (nfl. fólks í þeim s fmuðum er eg þjóna). Þetta virðist vera tilraun til að koma því álitu á meðal fólks, er ekki þekkir til, að sjera Páll sje hjer einskonar þislavottur fyrir hina sönnu trú, enda man eg eftir því, að meðal gjafa til guðs þakka frá fólki í sýn-óðunni, er einhvern tíma í sumar eða vor voru auglýstar í kirkjutíðindunum, voru nokkrir doll-arar frá konu einni suður í Wisconsin. er gefn-ir voru sjera Páli sem vottur um hluttekning gefanda í því b li. er hann yrði hjer að liða. Í brjefi því frá sjera Páli til kirkjutíðindanna, er eg þegar hefi nefut, tekur hann líka fram, að þeir meðal Íslendinga í Lyon County, Minne-sota, sem ekki fengust til að samþykkja safnað-arlög hans, hafi verið meðhaldsmenn mínir. en þær ákvarðanir í lögunum, er þessir menn risu á móti, hljóðuðu — að því er hann sjálfur segir — um það að biblíau væri guðdómleg og að þeir, er lifa í opinberum holdsins verkum, sje ekki hafandi í kristnum söfnuði. Að það er tek-ið fram að þessir menn hafi haldið með mjer, kemur eðlilega þeirri ætlun inn hjá þeim. er ekki til þekkja, að það sje eitt í kristindóms-kenning minni, að biblíau sje ekki guðdómleg og að einnig þeir, sem lifa í opinberum holds-ins verkum, sje hafandi í kristnum söfnuði.

Eg ætla nú að sinni ekki að fara lengra út í þessa sálma, en það er annað, sem eg

sinn brýna skyldu minna til að benda mönnum á:
 Bók ein er fyrir skómmu komin út á norski
 (danskri) tungu, er meira má af læra að því
 er snertir trúarstefnu norsku sýnóðunnar, en flest
 ef ekki allt, sem áður hefir komið fyrir almenn-
 ings sjónir þar að lútandi. Rit þetta er því
 merkilegra og þýðingarmeira, sem það er samið
 af guðfræðingi og kennimanni, er bæði hefir verið
 í prests og prófessors stöðu innan norsku sýn-
 óðunnar, og sem því hlýtur að þekkja guðfræði
 þessa kirkjufélags ofan í kjölinn. Maður þessi
 heitir O. Asperheim og hefir sem stendur prests-
 embætti á hendi í New York í nafni hins norska
 kristnibóðsfélags (í Norvegi). Hann hefir fengið
 guðfræðismenntun sína á háskóla Norðmanna
 í Kristjanlu. Tókst hann fyrir nokkrum árum prest-
 skap á hendur í norsku sýnóðunni hjer í Ameríku,
 og þegar sýnóðan fyrir 2—3 árum stofnaði hinn
 fyrsta prestaskóla sinn, var hann kjörinn til kenn-
 ara við þessa stofnun. Svo leið eitt ár við skóla
 þennan án þess nokkuð yrði þar sögulegt. (Hall-
 dór Briem dvaldi þar nokkrar vikur á því ári.)
 En svo kom annað skólaárið, og þá gat Asper-
 heim ekki lengur unnið í samfélagi við hinn
 annan guðfræðiskennara þar við skólann. Sá heitir
 Schmidt, þýskur maður, og hafði áður verið einn af
 kennurum sjera Páls Þorlákssonar á hinum þýska
 prestaskóla Missouri sýnóðunnar í St. Louis. Það
 var frá þessum Schmidt að sjera Páll, eins og menn
 ef til vill muna, útvegaði vitnisburðinn góða um
 Halldór Briem, sem í fyrra var á gangi víðsveg-
 ar meðal Íslendinga hjer vestra í „Snarfara“ (hinu
 skrifaða kirkjumála-blaði sjera Páls) og sem loks
 birtist í „Framfara“. Eitt einkennilegt við norsku

sýnóduna er það, að hún stendur ekki á eigin fótum nje heldur á fótum móðurkirkjunnar í Norvegi, heldur á fótum þýsks kirkjufjelags hjer í Ameríku, er nefnist Missouri-sýnóða, en Missouri-sýnóðan er hin langófrjálslyndasta lúterska kirkjudeild, sem enn hefir komið fram í mannkynssögunni. Sje í einhverju andæft á móti guðfræði þessa kirkjufjelags, þá er eins og komið sje við sjálfan augastein norsku sýnóðunnar. Á prestafundi, er sýnóðumenn hjeldu í Milwaukee, bar prófessor Asperheim fram nokkrar útsetningar á Missouri-sýnóðu-guðfræðina. Voru þær, eins og við mátti búast, stýlaðar í hógværum og kurteysum orðum, en allt um það voru þær af klerkum skoðaðar sem vottur þess, að Asperheim væri genginn af trúnni, og án þess hann fengi tækifæri til að bera hönd fyrir höfuð sjer eða rjettlata þessar útsetningar sínar, var hann brátt dæmdur óháfur til að standa í guðfræðiskennara-stöðu síuni. Svo sagði Asperheim af sjer prófessors-embættinu á miðju ári og þar með var starfi hans í þjónustu norsku sýnóðunnar lokið. En með bók þeirri, er hann síðar hefir ritað og sem eg þegar hefi nefnt, hefir hann vissulega unnið mjög þarft verk eigi síður fyrir norsku sýnóðuna eður fólki það, er í henni stendur, heldur en fyrir kristni-lýð Norðmanna (og Skandinafa yfir höfuð) í öðrum hjerlendum kirkjufjelögum, eins og líka fyrir oss Íslendinga fyrir vestan haf. Er það mín hjartanleg ósk, að sem flestir af fólki voru fái með eigin augum rannsakað það, sem Asperheim hefir þar dregið fram, til þess fyrst og fremst að menn geti forðast þann anti-kristindóm, sem norska sýnóðan ber í skauti sínu, og þar næst til þess að

allir, sem hafa vilja opin augu, fái gengið úr skugga um að mótsþyrna mín og annara, er sömu stefnu vilja fylgja í kristindómsmálum, er hvorki ranglát nje ástæðulaus.

Nafnið á bók Asperheims er: *Missouri-synoden og den norske Synode*, og stærð hennar er nærri því 200 blaðsíður í stóru átta-bláða broti. Fyrst er fluttur sögulegur inngangur um það, hvernig Missouri-synódan er til orðin. Svo er greinilega og vel lýst hinu skakka og kristindóminum andstæða í kenning hennar. Deilir hann efni sínu í fjóra aðalkafla, og leggur þar til grundvallar útsetningar þær á guðfræðis-stefnu Missouri-synódunnar, sem hann lagði fram fyrir prestafundinu í Milwaukee. Í fyrsta kaflanum talar hann um hina hættulegu tilhneiging þessarar stefnu, til að búa til trúarlærdóma og gjöra þá síðan bindandi fyrir samvisku manna. Það munu sumir Íslendingar hjer kalla „kreddu-slátt“, en Asperheim nefnir það „dogmatisk Overdannelsen“. — Í öðrum kaflanum talar hann um það, hvernig þeir Missourimenn aflagi ýmsa hinna mestvarðandi trúarlærdóma kristindómsins, svo að þeir jafnvel verði að beinum og háskalegum trúarvillum. Þetta nefnir hann „dogmatisk Misdnelsen“. — Þriðji kaflinn hljóðar um þá villustefnu Missouri-guðfræðinnar, sem fólgin er í því að setja manna-setningar ofar guðs heilaga orði í ritningunni. Þetta, sem ávallt hefir talið verið eitt af hinum ókristilegustu einkennum páfakirkjunnar, er í vísindalegu máli almennt kallað „traditionalismus“, euda hefir þessi kaflí bókarinnar þá yfírskrípt. — Í fjórða kaflanum talar hann um það kærleiksleysi og ranglæti, sem

Missouri-sýnóðan eða menn af nennar flokki, beita andspænis móttöðum öllum þeirra í trúar- og kirkjumálum. Seinast talar Asperheim um norsku sýnóðuna út af fyrir sig, skýrir fyrst frá því, hvernig hún varð til, og því næst hvernig hún, eftir að hún sneri bakinu við móðurkirkjunni í Norvegi, og hallaði sjer að Missouri-sýnóðunni, steypist alveg í sama móti og þetta þýsk-ameríkanska kirkjufjelag. Þessi kaflí um sjálfa norsku sýnóðuna er ekki nema litill hluti ritsins, enda færir Asperheim greinileg rök að því, að norska sýnóðan er ekki annað en norsk útgáfa af Missouri-sýnóðunni.

Það er vert að geta þess, að hin einkennilega trúarstefna Missouri-sýnóðunnar og norsku sýnóðunnar er að mestu leyti til orðn fyrir framkvæmd þjóðverja eins að nafni Walter, sem kom til Ameríku í broddi lífs síns til þess að grundvalla það, sem hann áleit vera sannan og fullkomin Lúterdóm meðal útluttra landa sinna hjerna megin Atlantshafs. Þessi maður, sem nú er mjög hniginn til ára, er enn aðalguðfræðis-kennari kirkjufjelags þess, er hann átti mestan þátt í að koma á fót. Öllum kemur saman um, að hann hafi mikla hæfilegleika til að bera, og að minnsta kosti veit eg, að prestar norsku sýnóðunnar almennt skoða hann miklu fremri öllum guðfræðingum, sem nú eru uppi víðsvegar um heiminn. Asperheim talar líka margt og mikið gott um hann, en þrátt fyrir þetta færir hann skýr rök að því, að sú hönd, er hann hefir haldið bæði yfir Missouri-sýnóðunni og eins þeim kirkjufjelögum, er hún hefir lagt undir sig, hafi í mörgum greinum orðið þeim hættuleg. Áður

en prestaskólinn í Madison, Wisconsin, sem Asperheim var við, var stofnaður, fól norska sýnóðan þeim Walter og hinum þýsku samverkamönnum hans í St. Louis á hendur að mennta prestaefni sín í guðfræðislegu tilliti. Þar hefir sjera Páll Þorláksson fengið alla sína lútersku og svo er um allan þorra sýnóduprestanna norsku. Þegar eg haustið 1873 var nýkominn til Vesturheims frá Íslandi dvaldi eg nokkrar vikur hjá sjera Páli í St. Louis. Var mjer vinsamlega boðið að koma á samtalsfundi, er hin norsku prestaefni hjeldu með sjer á vissum tímum, og kom eg á einn eða tvo þeirra. Meðal annara efna, er þar var um rætt, var spursmálið um það, hvort það væri syndsamlegt eður ekki að taka rentur af peningum. Mjer fór ekki að verða um sel, þegar eg sá stúdentana með hina og aðra skrifjóða frá oftrúaröld lúterskunnar ásamt biblunni fyrir framan sig og citötum (tilvitnunum) rigna úr öllum áttum því til sönnunar, að það væri synd að setja peninga sína á rentu. Mjer var þá og alveg óljóst, hvað þetta ætti að þýða, og lá við að hugsa annað veiðid, að það væri óðra manna æði. En svo kom eg til Decorah, þar sem undirbúningsskóli prestaefna norsku sýnóðunnar er, og þar lærði eg margt, sem mig aldrei hafði dreynt um áður. Jeg komst þar meðal annars að því að það væri þá „brennandi spursmál“ í Missouri-sýnóðunni, hvort syndlaust yrði tekin renta af peningum, og mjer skildist brátt, að stúdentarnir í St. Louis höfðu verið að undirbúa sig undir kredduhlátt, þegar þeir voru að eiga við fyrgreint efni. Í hinum fyrsta kafla rits síns minnst Asperheim á rentu-spurs-

mál þetta. Walter reyndi til að fá söfnuðina í Missouri-sýnóðunni til að „slá því föstu“, að það væri synd að taka rentu af peningum (út úr hverjum orðum í biblíunni hann hefir búið þessa kreddu er mjer ókunnugt), en þessu fjekk hann ekki framgengt. Mál þetta kom fyrir á almennum sýnódu-fundi, en meiri hluti þeirra, er við voru, settu sig á móti rentulærdómi Walters. Þetta er víst hið eina kirkjumál innan Missouri-sýnóðunnar, þar sem skoðun Walters hefir ekki náð framgangi. En ef þeir, sem fylgdu Walter í þessu máli, höfðu skýrt guðsorð fyrir sjer í þessari kenning sinni, eins og þeir uppa-stóðu, hvi slitu þeir þá ekki trúarsamsfjelagi við hina, sem fóru hinu gagnstæða fram? því það er eitt af grundvallarsetningum þessa sýnóðulýðs, að hafi maður „skýrt guðsorð fyrir sjer í einhverju atriði (en „skýrt“ guðsorð þýðir hjá þeim sama sem þeirra eigin útpýðing) og annar fæst ekki til að útleggja það eins eða „beygja sig undir það“ — þetta orðatiltæki er mjög tíðkað í mál-lýsku sýnóðumanna —, þá geti hinn fyrri ekki lengur skoðað hinn síðarnefnda sem sinn kristinn bróður. Af því nú rentu-kredda Walters dó í fæðingunni hefir norska sýnóðan nú ekki mikið af henni að segja, en „brennandi spursmál“ var hún þar um leið og hún var það í Missouri-sýnóðunni, og sýnir þetta eitt, að undireins og hinn lúterski páfi Walter í St. Louis talar, heyrir bergmálið jafnskjótt í hverju holti og hæð, þar sem norskir sýnóduprestar búa, og eins, ef þögn verður í kreddusniðju Missouri-sýnóðunnar, verður líka þögn í norsku sýnóðunni.

Í sumar, er leið, var þeirri kreddu „sleg-

id fastri" af Missouri-sýnóðunni og sýnóðum þeim, er henni fylgja. að ekkjumanni væri synd að ganga í hjónaband með systur hinna dáu komu sinnar. Asperheim getur þess, að það hafi þegar komið fyrir í Missouri-sýnóðunni, sjálfsagt áður en kredda þessi hafði fengið kirkjulegt gildi. að þeir hafi verið kirkjuaga við menn, er ekki fengust til að slita hjónabandi við systur fyrri komu sinnar, eins og líka við þá, er tekið hafa rentu af peningum. Á fundi þeim, er í drottins orða stað þannig lagði forboð móti þess konar hjónaböndum, voru reyndar aðeins tólfir fulltrúar frá hverri sýnóðu, en ekki vita menn dæmi til, að prestar setji sig nokkurntíma móti því, sem því líkir fundir samþykkja; þvert á móti sýnir reynslan, að þeir álfli það eins heilaga, ef ekki helgari, skyldu sína, að leggja þessi nýju ok leikmannalýðnum á herðar, einsoð að innræta mönnum grundvallaratriði kristindómsins. það hefir þlka mátt sjá á kirkjutíðindum norsku sýnóðunna¹⁾, síðan fulltrúar hinna ýmsu sameinuðu sýnóðna komu sjer saman um, að þetta forboð væri guðdómlegur lærdómur, að verið er með dugnaði miklum að smeygja kreddunni inn í norsku sýnóðu-söfnuðina, hvort sem sjera Þáll að svo stöðu álfur byggilegra að þegja um hana meðal Íslendinga eða ekki. En nú skulum vjer gá að, hveruig farið er að búa til þennan trúarkröðm. Fyrst er því „slegið föstu" eða álfitið sjálfsagt, að hjónabands-forboðin í 18. og 20. kap. 3. bókar Mósesar sje hvorki seremonía. (þ. e.

1) Sjá Ev.-Luth. Kirketidende fyrir 1878 nr. 36.

helgisíða-) lögmál nje borgaralegar tilskipanir, er drottinn hafi látið út gefa handa Ísraelslýð einum, heldur siðferðisleg boðorð sama eðlis og hin tíu boðorð og þessvegna bindandi fyrir samviskur allra manna. En nú er reyndar hvergi í hinum umgetnu kapitulum tekið fram, að manni sje það eynd að kvænast systur konu sinnar dainnar; þar á móti er þar bannað hjónaband í jafntengdan líð eins og milli mauns og systur dainnar konu hans, nll. milli manns og ekkju bróður hans (reyndar var nú annað lagaboð í Ísrael, sem gjörði bróður þess manns, er dáið hafði barnlaus, að skyldu að kvænast ekkju hans, 5. Mos. 25, 5.) og svo eru yfirhúfuð að tala bönnuð hjónabönd milli náskyldra. Af þessu leiðir — í augum Missouri-guðfræðinganna vel að merkja, — að það hlýtur að vera bannað (þó það sje reyndar hvergi) í guðsorði, að maður kvænist systur konu sinnar, sem dain er. Svo er nóg, því þegar þeir Walter eru orðnir sannfærðir um að eitthvað sje guðdómlegur sannleiki, þá vei hverjum þeim innan þessara kirkjufjelaga, sem heyrir röksemdaleiðslu þeirra og er þó í efa, því slíkur efi er sama sem að „vilja ekki beygja sig undir guðs orð“; og nú er svo komið, að einnig þetta hjónabandsforboð er orðið guðdómlegur sannleikur meðal fylgismanna Walters, og þá veit eg, að það mun satt vera, sem stendur í blaði hinnar norsku „konferensu“ (svo nefnist kirkjufjelag það — lúterskt — er ákafast berst móti norsku sýnóðunni), þar sem sagt er frá því, þegar kredda þessi var smíðuð, að norska sýnóðan (prestar hennar) hafi þegar mörgum sinnum risið öndverðir gegn slíkum hjónaböndum. Hvað ætli verði úr, eftir að því

er á allsherjar kirkjufundi „slegið föstu“, að kreddan sje guðdómlegur sannleiki?

Úr ritgjörð nokkurri í einu af aðal-kirkjunálaritum Missouri-sýnóðunnar, er hljóðar um guðdómlegleika heilagrar ritningar, tilfærir Asperheim pessi orð: „Það er eins **guðdómlega víst**, að sólin í sífelli hreyfir sig á himninum umhverfis jörðina eins og það er víst, að guð hefir grundvallað jörðina“. Hjer er það, segir svo Asperheim, skýrt tekið fram, að enginn gefi ritningunni þann heiður, sem henni ber, nema hann sje **guðdómlega fullvissaður** um, að sól-in snúist um jörðina. Í hvílíkar nauðir mun margur sá, er þer fullt traust til Missouri-sýnóðunnar, komast sökum þessa uppástands. Er það í sannleika svo, mun margur áhyggjufullur spyrja, að eg ekki trúi biblunni nema því að eins að eg skoði orðatiltæki þau, er þar eru höfð um afstöðu sólarinnar og jarðarinnar hvorrar til annarar sem stjörnufræðislegan grundvallarsannleika, sem bannar alla sjálfstæða vísindalega rannsókn um þetta efni? Hjer verður ný villa fyrir oss, sem er afleiðing af kreddu-sláttar-tilhneiging Missouri-sýnóðunnar: Með því að heimta að menn játist undir það, sem að öllu leyti liggur fyrir utan kristilegt trúarlíf, og það með slíkri alvöru eins og sáluhjálpin sjálf væri í veði, og með því, ógnandi að halda því fram að grundvelli trúarinnar sje kollvarpað, sje að einhverju leyti vikið frá slíkum auka-atriðum, leiðist samviskan á villuveg og kyrkingur kemst í hið persónulega líf mannsins. Hve auðveldlega fælist ístöðulaus maður frá sjálfstæðri rannsókn heilagrar ritningar og kristilegri hugsun, þegar hann veit, að með því að að-

nyllast stjörnufræðis-kenning Koperníkusar¹⁾ á hana
 á hættu að verða dæmdur trúarvillingur!"

Til viðbóta við það, sem hjer er sagt, vil
 eg geta þess, að um það leyti sem eg kom til
 Vesturheims reit prestur einn í Missouri-sýnóðunni;
 bækling einn, sem gekk út á að gjöra kenning
 Koperníkusar, sem engum mönnum með fullu viti
 nú á tímum dettur í hug að draga í efa, heimsku-
 lega og hlægilega ekki aðeins frá kristilegu, held-
 ur einnig frá visindalegu sjónarmiði. — Líka ber
 þess að gæta með tilliti til þess, er Asperheim
 tilfærir úr kirkjunáblaði Missouri-sýnóðunnar
 um gang sólarinnar umhverfis jörðina, að það er
 ekki að skoða sem aðeins einstaks manns orð,
 heldur alls kirkjufjelagsins, því að það blað,
 sem hjer er um að ræða, eins og hin önnur blöð
 Missouri-sýnóðunnar, er ekki og á ekki, eftir því
 sem hún segir sjálf, að vera munur einstaklinga
 nema að því leyti sem þeir tala máli síns
 kirkjufjelags.

Eftirtektaverð er sú kredda, sem Asper-
 heim hefir eftir klerkum Missourisýnóðunnar, að
 „til þess að bæninn til drottins sje rjett þurfi að á-
 kveða hlut þann, sem um er beðið eða pakkað
 fyrir“. Út af þessu kemur Asperheim með eft-
 irfylgjandi athugasemd: „Postulinn kannast við
 það ástand hjá kristnum manni, að hann veit
 ekki um hvað eða hvernig hann á að biðja, en
 andinn kemur honum til hjálpar með óunnræði.

1) Koperníkus, sem dó 1543, sannfærði heim-
 inn um að jörðin snýst umhverfis sólina, en ekki,
 eins og almennt var kennt þangaðtil, sólín um-
 hverfis jörðina.

legum andvörpunum (Róm. 8. 26.). Vjer höfum ávallt verið vanir að skoða þessar andvarpanir sem bæn og rjetta bæn. en af Missourimönnum fáum vjer að heyra, að þetta sje ekki svo, þar-
eð til rjettrar bænar heyri ákveðinn hlutur, sem um sje beðið eða pakkað fyrir!"

Svo nauðalíkir sem guðfræðingar þeir, er drukkíð hafa af rjetttrúnaðar-brunni Walters, í allri sinni kirkjustefnu eru páfatrúarmönnum, þá hatast þó engir menn um víða veröld meir við páfann í Rómaborg en þeir. Þetta er reyndar ekki svo sürðanlegt, því þeir hafa í vissum skilningi innleitt nýja páfadyrkun með því að hefja Lúter — náttúrlega þvert á móti því, sem hann vildi — svo mjög til skjáanna eins og þeir gjöra. Og sú páfadyrkun, eða hvað maður á að kalla það, er að vissu leyti enn hættulegri en sú í kapólsku kirkjunni, því Lúter er dauður og rit hans geta ekki breytst (stendur ritinn stafur), en páfinn í Rómi er lifandi og getur breytst. Kapólskir trúa því, að páfanum geti ekki skjátlást. Þegar hann talar í embættisnafni; þetta þykir öllum hinum prótestantiska heimi stórhneyksli og ekki betra en eðlast. En hvað kenna Missourimenn um sinn dauða páfa? Það sjáum vjer í bók Asperheims, en hann hefir tekið það orðrjett úr trúarmálaritum þeirra: Að Lúter hafi ekki skjátlást í kenning nokkurs lærdóms guðsorðs eptir árið 1523, að Lúter hafi verið engillinn með hið eilífa evangellum, sem um er spáð í Jóhannesar opinberunarbók, og að rit Lúters standi öllum mannlegum ritum ofar. Um þetta segjast þeir í samvísku sinni vera svo sannfærðir, að þeir geti með engu móti neit-

að því, nema með því að falla úr náðarstöð-
 unni. Hærra en þetta veit jeg ekki til að kap-
 ólska kirkjan hafi komist með sinn páfa. Hann
 stendur ofar öllum mönnum af því honum get-
 ur ekki skjátlást. Lúters rit standa (eftir einni
 af grundvallar-kreddum sýnódumanna) ofar öllum
 mannlegum ritum, af því honum skjátlaðist ekki
 í neinu eftir 1523. Hatur þeirra til páfans í
 Rómi stendur í óslitanda sambandi við til-
 beiðslu þeirra á Lúter. Lúter var þess full-
 trúa, að yfirmaður kapólsku kirkjunnar, Róma-
 borgar-páfinn, væri hinn mikli Antikristur, sem
 um er spáð í 1. Jóh. 2, 18. og 2 Tess. 2, 3-12,
 og þetta komst jafnvel inn í trúarjátningarrit hans
 flokksmanna, en eins og auðsætt er af því hvernig
 Antikristurinn er einkenndur í 1. Jóh. 2, 22. (hann
 afneitar föðurnum og syninum; það hefir kap-
 ólska kirkjan aldrei gjört og aldrei dottið í hug
 að gjöra, þótt hún á líkan hátt og sýnódumenn
 hafi búið til margar kreddur og slegið þeim föst-
 um), að Lúter skjátlaðist í þessari biblíu-þýð-
 ing, eins er gjörvöll hin lúterska kirkja fyrir
 löngu hætt við þetta uppástand, þangað til á-
 hangendur Walters gjöra það að nýrri trúargrein
 í sínum katekismus. Hve mikið þeim þykir í
 húfi, ef Antikrists-kreddu þeirra er sleppt eða
 mótmælt, má sjá á þessum fordæmingarorðum
 þeirra, sem Asperheim tilfærir úr einhverju trú-
 arriti Missouri-sýnóduunnar: „Það er í sannleika-
 hræðilegt, þegar lúterskur maður vill ekki trú
 því, að páfinu sje Antikristurinn. **slík van-
 trú** er svívirðilegt vanþakklæti fyrir gæðsku
 guðs. Vei þeim prest, sem leitast við að telja
 tilheyrendum sínum trú um að páfinu sje ekki

Antikristur. Á síðasta degi mun hann með skelfing lá að sjá, hvað hann hefir gjört". Hve innilega norska sýnódan trúir á þessa kreddu er auðsætt af þeirri bálbæn yfir páfanum, sem stendur í sálmaþók þeirri, er þetta kirkjuþjelag hefir saman tekið og er þessi árin lóða önn að innleiða í söfnuði sína. Bálbænin er svo: „Lát Satan troðast undir fætur vora, og lát mann syndarinnar og son glötunarinnar, **páfann** í Rómaborg, **tort, nast** af anda þíns munus". Svona eiga söfnuðir norsku sýnóðunnar að biðja til drottins að minnsta kosti einu sinni á ári, á allra heilagra messu, um leið og þeir þakka honum fyrir Lúter og trúarþótina lútersku! Öllum öðrum lúterskum mönnum kemur saman um það að Lúter, þótt hann vissulega væri útvalið verkfæri drottins til að leiða söfnuð Jesú Krists út úr villumyrkri hjátrúar og vantrúar, hafi í fumsu, og það ekki svo mjög fáum atríðum skjálfast, einnig eftir árið 1523. Yfir þvert og endilangt þýskaland og eins á norðurlöndum mun þannig varla einn lúterskur guðfræðingur¹⁾ finna á vörum tímum, er í öllum greinum aðhyllist biblíu-þýðing hans, sem ekki er heldur von, þar sem málfræði og öðrum vísindagreinum, sem jafnframt kristilegum trúaranda eru meðullin til þess að geta komist til rjetts skilnings á hinu skrifaða orði opinberunarinnar, hefir fleygt svo stórvægilega fram á þessum síðustu

1) Í þýskalandi hefir þó Missourisýnódan það að stöina kirkjuþjelag eitt lítið, sem náttúrulega fylgir skoðun Walters í áliti hans á Lúter eins og í öllu öðru.

tinum. En það er nú eitt, sem einkennir Missouri-sýnódu-guðfræðingana, að þeir neita því að trúarþekkingin taki eins og annað sögulegum framfærum, svo að Lúter hlýtur eftir þeirra skodun að hafa getað sjeð (og þá líka sjeð) alla guðfræðislega hluti ofan í kjölinn, sem rjetttrúaðir menn geta nú sjeð. Adam á að hafa haft í höfðinu alla þá guðfræði, sem hinir rjetttrúðu guðfræðingar kristinnar á öllum öldum hafa haft („Houum hefir eftir því verið eins kunnug kenning ritningarinnar um náðarmeðulin eins og oss!“ segir Asperheim), eins og yfir höfuð að tala allur kristindómurinn á að hafa verið eins opinber hinum trúðu á tíma garla testamentisins eins og postulum Jesú Krists. Þegar út frá þessari vitleysu er gengið, þá er náttúrlega ekki örðugt að búa til þá kreddu um trúarþekking Lúters, sem þegar var getið. Það stendur í sambandi hvað við annað það, sem Missouri-sýnódan (og norska sýnódan) kennir um Lúter og það, sem hún kennir um páfann: hinn fyrst nefndi getur ekki orðið að engli (englinum, sem um er spáð í opinberunarbókinni) nema hinn síðarnefndi sje gjörður að djöfli (Antikristinum mikla). Kredduna um að páfinn sje Antikristurinn mega sýnódur þessar með engu móti missa úr trúarjætning kristinna manna, því þá væri Lúter hrundið úr dýrlings-hásæti því í kirkjunni, sem Walter hefir búið honum til.

Nú skyldi maður ætla, úr því Missouri-guðfræðin gjörir því líkan dýrling úr Lúter, að kristindómsstefna hans væri nákvæmlega þrædd og ekki í neinu gengið feti framar en hann gekk í trúarmálum. En þessu er engin veginn

þannig varið, enda mun öllum auðsett, að þó að sýnóðumenn í kreddunni um Antikristinn bæri Lúter fyrir sig, þó kemur þar lítið fram af hinni segri og betri hlið þessa mikla manns. Það er eins og allir gallar Lúters vorði í augum þeirra að guðdómlegum eiginlegleikum, sem ómissanda sje að halda á lofti í kirkju þeirri, er nefnir sig eftir honum. Hver sá, sem nokkuð þekkir til sögu kristindómsins frá því trúarbótin á 16. öldinni hófst, sje fljótt, að stefna Missouri-sýnóðunnar og norsku sýnóðunnar er miklu fremur tilraun til að feta í fótspor hinna ofstopu- fullu afturfara-guðfræðinga í lútersku kirkjunni, sem npp komu eftir daga Lúters, heldur en tilraun til að feta í fótspor Lúters sjálfs. Lúter var framsaramaður og frelsismaður í anda, enda þótt baráttu hans fyrir endurreisn kirkjunnar ekki í hverju einstöku atriði bæri vott um það, en spor- göngumenn hans til forna margir hverjir voru hvorugt, hversu mjög sem þeir höfðu Lúter í hávegum. Með því að einstrengja hinn lúterska bókstaf, sjarlægðust þeir meir og meir hinn sanna kristindóms- anda, sem var megin styrkur Lúters í trúarbótarstarfi hans. Við það kom aftur kald- ur vetur yfir kirkju þá, sem Lúter hafði hriðið undan ánauðaroki páfans, og með því að samei- sama veginn eru sýnóðumenn að skapa nýja um- bul- vetur í kristinninni. Kreddusmið á grundvelli tóms bókstafs leiðir ávallt út á kaldan klaka.

En nú er að athuga tvo trúar-lærdóma, þar sem Asperheim í bók sinni sýnir og sannar Missouri-sýnóðan (með norsku sýnóðuna og þá þó þorláksson í taumi) sje komin út á hættu- legan áfveg burtu frá hinni kristilegu opinberun.

Annar lærðómurinn er um náðarútfalninguna, hinn um rjettlætninguna. Sjera Páll útvegaði í fyrra áður en hann lagði ástað hjeðan suður til Bandaríkja skriflega beiðni frá 93 safnaðarlimanna sinna hjer um svæði um að þeir fengi að hafa haun fyrir prest framvegis. Er þar látinn í ljósi sögnuður yfir því, hve vel lúterskur maður sjera Páll sje, í mótsetning til mín, sem á trúarsamtalsfundinum, er þá var fyrir ekki löngu áfstaðinn, hafi orðið uppvis að kalvínskri villukenn-ing um kvöldmáltíðar-sakramentið. Mjer dettur nú ekki í hug, að lúterskan risti svo djúpt hjá öllum þeim, er sett hafa eða setja látið nöfn sín undir þetta merkilega skjal eins og það virðist benda til, enda þótt sjera Páll í grein einni móti mjer í „Norden“ frá því í sumar gefi í skyn, að lúterska sinna manna sje nú orðin í góðu lagi, en vel get eg ímyndað mjer, að sumir þeirra vilja í alvöru vera hreinnar lúterskrar trúar. Aftur á móti er það siðferðislega rangt af sjera Páli, sem veit eins vel og eg, hve fjarri því að vera forn-lútersk skoðun fjölda margra Íslendinga er á kvöldmáltíðar-sakramentinu, að láta fólk upp til hópa í sínum söfnuðum undirskrifa þvílíkt skjal og það, er birtist í sumar frá þeim í kirkjutíðindum norsku sýnóðunnar. Það er ekki stórum afsakanlegra en að láta altarisgöngufólk sitt mitt í opinberri guðspjónustu gjöra munnlega jätning um að það trúi bókstaflega eins og Lúter um hina leyndardómsfullu návist Jesú Krists í sakramentinu, þar sem þó vitanlegt er, að Íslendingar eru almennt fermdir upp á Balles barnalær-dómskver, er ekki kennir meiri lútersku um kvöldmáltíðar sakramentið en eg, og eins að fjölda

margir þeirra hafa helgidaga-prjedikanir Þjeturs
 biskups Þjeturssonar fyrir húslestrabók, en í þeirri
 bók, í prjedikaninni á skirdag, er kennt um leynd-
 ardóminn í sakramentinu með þessum orðum:
 „Enginn af oss, kristnir bræður, er svo fáfróður,
 að hann tmyndi sjer, að hann í kvöldmáltíðinni
 verði hluttakandi í þeim líkama, sem hjekk á
 krossinum, eða því blóði, sem þar út raun.
 Vjer vitum allir, að vjer meðtókum Krists um-
 myndaða dýrðarlíkama, hans andlega líkama og
 himneska blóð, ef svo mætti að orði kveða, og
 að vjer meðtókum þetta ekki sýnilega, heldur
 með hjartans innilegustu tilfinningum, þegar vjer
 með lifandi trú og heitri elsku og með einlægum
 vilja aðhyllumst lærdóm, boðorð og friðþæging
 frelsara vors, svo að vjer viljum lifa og deyja
 með honum”. En hvað sem nú þessu líður, þá
 er það víst, að Missouri-sýnódan er á miklu
 hættulegra kalvínskum afvegi í því, sem hún kenn-
 ir um náðarútyalninguna heldur en Balle, Þjetur
 biskup og eg í lærdóminum um kvöldmáltíðar-
 sakramentið. Þetta hefir Asperheim sýnt mjer
 og sannað. Kalvín kenndi, að guð hefði frá ei
 lifð fyrirhugað og útvalið suma menn til trúar og
 eilífrar sælu, en suma til vantrúar og eilífrar
 fyrirdæmingar. Þetta er háskalegur lærdómur,
 eins og hann líka er andstæður hinni kristlegu
 opinberun, sem meðal annars kennir oss, að það
 sje guðs vilji, að allir verði hólpnir og konist
 til þekkingar á sannleikanum (1. Tím. 2, 4.).
 Frá eilífi vissi guð það fyrir, að maðurinn mundi
 falla og með falli sínu leiða yfir sig eynd og
 dauða, en eins hefir hann líka frá eilífi fyrir-
 hugað, að senda syndurumum endurlausnaram til

þess að þeir fyrir trú á friðþægingargjörð hans fengi aðgang til náðarinnar og orðið eilíflega sáluhólpnir; með öðrum orðum: guð hefir frá eilífð útvalið mennina í Jesú Kristi eður fyrir trúna á hann (Efes. 1, 4.). Fyrir utan Jesúm Krist eða án tillits til trúarinnar á hann hefir hann þar á móti ekki útvalið neinn [sbr. 2. Tess. 2, 13.]; samkvæmt þessu segir líka Jóhann Gerhard, einn hinna langmerkustu fornlútersku guðfræðinga: „Náðarútvalningin er orðin í Kristi, en í Kristi erum vjer ekki nema fyrir trúna“. Þessum lær-dómi neita nú guðfræðingar þeir, er aðhyllast hafa lútersku Walters. Þeir segja, að trúin á Jesúm Krist sje **ekki** skilyrði fyrir því að mennirnir sje af guði útvaldir til sáluhjálpar, heldur sje trúin afleiðing þess, að maðurinn sje útvalinn. Suma hefir guð frá eilífð útvalið til sáluhjálpar og þeim gefur hann trú. Þeir líkja náðarútvalningunni við uppsprettu, en trúnni við læk, er rennur frá uppsprettunni. Þessi orð tilfærir líka Asperheim úr allsherjar sýnódu-ályktunum þeirra: „Trúin er ekki orsök útvalningarinnar, heldur er útvalningin orsök trúarinnar“, og: „Guð hefir frá eilífð útvalið nokkurn hluta mannkynsins til sáluhjálpar; hann hefir ákvarðað, að þessir menn **skuli** verða og **hljóti** að verða sáluhólpnir, og svo sannarlega seni guð er guð, svo sannarlega verða þeir líka sáluhólpnir, og fyrir utan þá enginn“.

„Það er“, segir Asperheim, „yfirfljótanlega auðsætt af þessu [því sem hann hefir tilfært af þeirra eigin orðum], að eftir skoðun Missouri-manna á trúin ekki rót sína í hinum almenna kærleika guðs til allra í Kristi, heldur í hinum

sjerstaka kærleika hans til hinna útvöldu; — sje einhver útvalinn, þá fær hann trúna, af því að guð með því að útvelja hann hefir ályktað að gefa honum hana, en sje hann ekki útvalinn, þá hlýtur hann að verða fordæmdur. Reyndar draga Missouri-menn ekki ályktanir þær, er leiða af þessari kenning, með tilliti til hinna óguðlegu, en engu að síður er það áreiðanlegt, að þessi kenning þeirra leiðir til þess að kollvarpa þeim kristilega fagnaðarboðskap, að sáluhjálpin sje fyrir alla, að guðs kærleikur nái til allra og að náðarmeðulin hafi í sjer kraft til sáluhjálpar fyrir alla menn”.

— — — „Fróðlegt væri að vita, hvernig þeir gjöra sjer grein fyrir trú þeirra manna, sem trúa um stund, en falla síðan frá, úr því þeir kenna, að trúin sje verkun og afleiðing útvalningarinnar, ætli það sje þá skoðun þeirra, að einnig þessir menn sje útvaldir? eða neita þeir eins og Kalvín. að aðrir en hinir útvöldu geti trúað um stund? Vjer höfum ekki hjá þeim getað fundið neitt svar upp á þessa spurning. Eins væri mjög vænt; ef þeir vildi skýra frá, hvað slík orðatiltæki eiga að þýða í þeirra munni eins og þetta: ‘Í guði er ekkert skilyrði’. Menn þessir tala háðulegum orðum um heimspekis-grufl hinna nýrri guðfræðinga, en hvað er þetta annað en grufl og lokleysa? Sje í guði ekkert skilyrði [þ. e.: sje guð engu skilyrði bundinn]. Þá er náðarútvalningin sjálsagt ekki heldur bundin við friðþæging Krists sem skilyrði, — og svo er maður líka búinn að fá út kenning Kalvíns um náðarútvalninguna með öllum gögnum og gæðum”.

— — — „Eftir allt þetta”, segir Asperheim nokkru seinna, „lætur það í eyrum aðeins sem

tröldu; — sje
a. af því að
lyktað að gefa
inn, þá hlýt-
yndar draga
leiða af pess-
legu, en engu
ennig þeirra
kristilega fagn-
alla, að guðs
meðulin hafi
alla menn”.
Hvernig þeir
a, sem trúu
þeir kenna,
þingarinnar,
innig þessir
s og Kalvín.
um stund?
fundid neitt
mjög vænt;
ordatilteki
þetta: „Í
tala háðu-
inna nýrri
en grufi
ði [p. e.:
r náðarút-
við frið-
er mað-
s um náð-
gæðum”.
Asperheim
aðeins sem

napurt háð, þegar sagt er [af sömu mönnum],
að röng kenning um náðarútvalninguna „geti
kostað sáluhjálp hundruð og þúsund ódauðlegra
sálna. Eða getur á endanum eftir kenning Walters
nokkuð það framsarið á jörðinni, er breytt geti
tölu hinna útvöldu?” — Og enn segir Asperheim:
„Þessa hörmulegu kenning um náðarvalið leitast
nú Missourimenn trúlega við að innræta öllum
þeim, er í þeirra kirkjufjelagi standa”. Því næst
tilfærir hann enn orð þeirra, svo hljóðandi: „Á-
gætari, huggunarríkari, dýrmætari kenning en sú
um hina eillfu útvalning er ekki til; hún inni-
bindur allt inndælt, dýrmætt og huggunarríkt,
sem guðs orð hefir inni að halda”. „Hvernig þá
það?” mun flestum verða að spyrja forviða. Svar
Missourimanna er: Hver kristinn maður á að trúu
því, að hann sje útvalinn. **Ma'ur á ekki
að segja: „Ef til vill verð eg
glataður, því eg veit, hversu illt hjarta
eg hefi, hvílk áhrif heimurinn hefir á mig,
hversu kænn djöfullinn er, og hversu fljött get
eg þá fallið frá og tortýnst”. „Það er
skelfilegt að tala þannig [segja
Missourimenn]; svona tala engir á r-
ir en hinir nýrri guðfræðingar”.**
Við þetta gjörir Asperheim svolátandi athuga-
semd, sem áhangendur sjera Páls Þorlákssonar
gjörðu vel í að leggja sjer á hjarta: „Reyndar
er því gleymt hjer af þeim, er þetta segir, að
setja á sinn rjetta stað mjög gamlan guðfræðing
einn, sem, guði sje lof, ekki enn þá hefir misst
gildi í kristilegri kirkju. Þessi maður er post-
ulinn Páll, er áminnir kristna menn um að „e f la
sáluhjálp sína með ótta og

andvara", og sem lagði hart á líkama sinn til þess að hann, sem prjedaði fyrir öðrum, yrði ekki sjálfur rækur". Eftir kenning Missourianna á þá kristinn maður ekki að ganga með þessar órólegu hugsanir; hann á að trúa því að hann sje útvalinn og vera gláður".

Eg vona, að það liggi í augum uppi, að hjer eru áhangendur Walters komur út á hættulegan villuveg, burt frá grundvelli kristindómsins. Kenning Missouri-guðfræðinnar er hjer hreinn og beinn forlagahærdómur, sem ekki getur samrýmt við evangelið um að allar syndugar sálir eigi í Jesú Kristi aðgang til guðs náðar. Þeir, sem [samkvæmt áminning postulans Páls jafnframt trúnni á Jesúm Krist] ganga með ótta og andvara í hjartanu, hafa meira en litla freisting til að falla í órvænting, þegar þeir heyra sálarástand sitt fordæmt af presti sínum sem hræðilegt ástand. En hinsvegar er engu síður mjög hætt við, að það verði til að svæfa margan hvern á kodda andvaraleysisins, þegar hann heyrir, að náðarútvalningin er ekki neitt bundin við sálarástand hans. Sje svo, að meðal vor ískendinga á þessum tímum sje alltof mikið af dauðri trú, kristindómi án ótta og andvara, hugsunarhætti, sem lætur sjer nægja þekking á hinum sögulegu atriðum guðspjallasögunnar, þá veit eg ekki, hvað getur verið oss óhollari andleg fæða heldur en sú kenning um náðarútvalning mannsins, er þegar hefir verið lýst.

Þó að nú þessi kenning Missouri-synóðunnar um náðarútvalninguna ekki enn hafi stórvægilega komið fram opinberlega í norsku synóðunni,

hart á
 hann,
 öðrum,
 r". Eftir
 maður ekki
 air; hann á
 era gláður".
 gum uppi,
 muir út á
 relli kristin-
 ar er hjer
 ekki get-
 lar syndug-
 til guðs
 postulans
 ganga með
 ra en litla
 þeir heyr-
 em hræði-
 ður mjög
 gan hvern
 heyrir, að
 við sálar-
 skendinga
 auðri trú,
 unarhætti,
 sögulegu
 ski, hvað
 mældur en
 er þegar

sýnóðum-
 tórvægi-
 óðumni,

þá er þó víst, að prestalyður þessa kirkjufélags
 aðhyllist hana, því bæði er. eins og áður er á-
 vikið, allur þorri prestauna þar genginn út úr
 skóla Walters, og svo var útásetning Asperheims
 út á það, er Missourisýnóðan kennir um þetta
 efni, eitt af því, er gjörði hann í augum stór-
 menna norsku sýnóðunnar að svo hættulegum
 trúarvillingi. Allt um það álitur þó Asperheim,
 að þessi lærdómur sje engan veginn til fulls bú-
 inn að ryðja sjer til rúms í norsku sýnóðunni,
 enda þótt hann geti þess, að öðru hverju heyr-
 ist þar prjedikanir í þessa stefnu af hinum og
 öðrum nýbókudum kandidötum frá St. Louis.
 Þar á móti er annar Missouri-lærdómur, frábrugð-
 inn venjulegri lútersku, sem norska sýnóðan held-
 ur harðar fram en flestu öðru, og sem því hefir
 komið prestum hennar út í ákafan og nærri því
 æðisgenginn ófrið við hin önnur lútersku kirkju
 fjelög Norðmanna í Ameríku. Það er rjettlæt-
 ingar-lærdómurinn, sem hjer er átt við. Ófrið-
 urinn ut af þessum lærdómi stendur einmitt á þess-
 um tíma sem óðast yfir milli norsku sýnóðunn-
 og móttöðumanna hennar, einkum í hinni svo
 kölluðu „konferenzu“.

Í 3. kapitula Rómverjabrjefsins stendur,
 að rjettlæti guðs sje opinberað fyrir trú
 á Jesúm Krist til allra og yfir alla, sem trúna,
 að allir hafi syndgað og hafi skort á guðs dýrð,
 og verði rjettlættir án verðskuldunar af hans náð
 fyrir endurlausnina, sem er í Kristi, sem guð fram-
 setti forlíkunarfórn. fyfir trúna á hans
 blóð, o. s. frv., — til auglýsingar síns rjettlæt-
 is á yfirstandanda tíma, til þess að hann reyn-
 ist rjettlátur og rjettlætandi þámr, sem er

af Jesú trú; og loksins segir postulinn: „Því vjer ætlum, að maðurinn rjettlætist af trú án verka lögmálsins“. Það má með rjettu segja, að þessi kenning postulans Páls um rjettlætting syndarans fyrir trúna á endurlausnarverk Jesú Krists sje hinn sögulegi fótur undir lútersku kirkjunni sem sjerstakri kirkjudeild, því það var þessi evangeliska prjedikun, sem opnaði augu Lúters fyrir sönnum kristindómi móti verkarjettjætisvillu páfakirkjunnar. Sje þessum lærdómi í einhverju haggð, breytt eða við hann aukið, þá er til lítils að streitast við að halda föstum hinum minni háttar atriðum Lúterdómsins. Í kafla þeim af Rómverjabrjefinu, sem þegar var til vísað, eins og líka annarsstaðar í nýja testamentinu, er trúin á Jesúm Krist sett sem skilyrði fyrir því að syndarinn verði rjettlættur af guði, en órjettlættur kemst enginn í sátt við hinn rjettláta drottinn á himnum. Þessu samhljóða er það, sem stendur í 5. kapitula barnalærdómsbókar Balles: „Sanntrúaður og iðrandi kristinn maður getur verið fullviss um að hann er hjá guði vegna Krists rjettlätur orðinn“. Eins er það tekið fram í barnalærdómsbók Balslevs (87. grein), sem sumt ungt íslenskt fólk hefir lært, að „af trúnni verðum vjer rjettlættir fyrir guði“, sem svo er útlistað með því að „syndisækt vor verði afmíð, svo vjer öðlumst velpóknun guðs“; og í hinum nýja barnalærdómi eftir sjera Helga Hálfðánarsou er um þetta kennt með svo látandi orðum (107. gr.): „Sje maðurinn orðinn sann-iðrandi og sanntrúaður fyrir næðaraðstoð heilags anda, fyrirgefur guð honum

syndir hans vegna Krists, úrskurðar hann sýknan og eignar honum rjettlæti Krists. Þetta er samkvæmt guðs orði kallað rjettlætning af trúnni". Til nokkurrar aðrar rjettlætningar en þeirrar, er hjer er kennd, þykist eg mega fullyrða að enginn hafi nokkurntíma þekkt á Íslandi, og það er vel farið, því guðs opinberaða orð kennir ekki heldur neina aðra rjettlætning. En Missourisýnódan gjörir það, og hver einn og einasti prestur norsku sýnóðunnar líka. Og hvernig er þá kenning þeirra? Hún er svo, samkvæmt því sem Asperheim tilfærir úr þeirra eigin ritum, að syndafyrirgefning og rjettlætning mannanna sje þegar til áður en þeir iðrast og trúá; hvorttveggja sje endur fyrir löngu fengið um leið og Jesús Kristur lauk sínu endurlausnarverki. Guð hefir, segja þeir, í upprisu Jesú Krists úrskurðað hann sýknan synda þeirra, sem hann hafði tekist á hendur að afplána, nefnilega synda alls mannkynsins, og á þann hátt dæmt gjörvalla heiminn sýknan af syndum hans, fyrirgefð honum syndina og rjettlætt hann. Þessi syndafyrirgefning er síðan lögð niður í náðar meðulin, guðs orð og sakramentin eins og himneskur fjársjóður, svo að þegar evangelið um endurlausnarverk Jesú Krists er boðað mönnum og menn heyra það, þá veitist þeim þar með fullkomin fyrirgefning syndanna. Trúin er **ekki** skilyrði fyrir því að maðurinn fái fyrirgefning syndanna og verði af honum rjettlættur; það hefir guð þegar gjört í upprisu Jesú Krists. Og hvað er svo trúin eftir rjettum sýnódu-skilningi? Ekki annað en það að syndarinn fær vissu um að friðþæging Krists hafi haft þessa afleiðing

fyrir allan heiminn. Og þegar nú maðurinn fær þessa trú, þá öðlast hann í rauninni ekki fyrirgefning synda sinna, því hún var þegar veitt honum í upprisu Jesú Krists; en þegar hann trúir, þá tileinkar guð honum sjerstaklega það, sem honum var áður gefið með Kristi. — Að það, sem hjer er kennt, er allt annað en sá lúterski rjettlættingar-lærdómur, er Íslendingar til þekkja eftir barnalærdómi sínum er ekki örðugt að sjá. Enga heimild hefir heldur þessi kenning í heilagri ritning. Það virðist mjer Asperheim samna ljóslega, og hann kemst jafnvel til þeirrar niðurstöðu, að þessi kenning um almenna syndafyrirgefning og rjettlætting í Kristi á n tillits til þess, hvort maðurinn trúir eða trúir ekki, hafi í sjer fölgna afneitan á lærdómi ritningarinnar um eilífa fyrirdæming. „Samkvæmt þessum lærdómi“, segir hann, „hefir guð í upprisu Krists dæmt heiminn — og þá parasleiddandi hvern einstakan mann sem part af heiminum — sýknan af allri synd. Nú getur guð ekki fyrirðæmt þá, sem hann hefir rjettlætt, nema því að eins að hann áður upphesji rjettlættingardóm sinn. En hvað ætti að koma guði til að upphesja þennan dóm? Ef til vill, einhver synd hjá mannum? En í þessari rjettlætting og syndafyrirgefning er einmitt imibundin hver ein synd, sem hver einn maður drýgir. Eða ætti maður að segja, að guð hafi tekið undan nokkrar syndir, sem þessi fyrirgefning ekki náir til, og að hann svo síðar fyrirðæmi suma menn fyrir þessar sýndir? Þetta, sem í sjálfu sjer er hjegómi, myndi líka frá sjónarmiði sýnódumanna upphesja friðþæging Krists, því eftir því, sem þeir kenma,

hefir guð veitt heiminum fyrirgefning fyrir allar þær syndir, sem Kristur hefir friðþægt fyrir, og væri ekki friðþægt fyrir allar syndir, þá værim vjer illa settir”.

„Reyndar eru flestir menn“, — svö hljóða orð sýnóðunnar norsku, — „undir guðs reiði, en það kemur ekki af því að guð í raun og veru sje þeim reiður fyrir sakir synda þeirra, heldur af því að þeir vilja ekki trúa“. En þá hlýtur maður að spyrja með Asperheim: Hvað er þá vantrúin sjálf? Er hún ekki synd? Vissulega. En ef vantrúin er synd, þá hlýtur að vera friðþægt fyrir hana með dauða Krists eins og fyrir hverja aðra synd, og hún hlýtur þá einnig, eftir kenning sýnóduprestanna, að vera fyrirgefín í upprisu Krists. Hvernig sem maður snýr rjetthættingarlærdómi norsku sýnóðunnar fyrir sjer. þá leiðir hann hugsunheilbrigðs manns í ógöngur. Haldi maður því föstu, að allar heimsins syndir sje fyrirgefmar og gjörvallt mannkynið orðið rjettlátt um leið og Kristur lauk endurlausnarverki sínu, þá getur engin fyrirdæming og ekkert helvíti fram-
ar verið til, nema því að eins að það, sem bakar manni fyrirdæming eða kemur manni til helvítis, ekki sje synd; og þá er maður aftur kominn inn á forlagatrú eða eitthvað henni náskylt, því ef syndin getur ekki frammar bakað manninum guðs reiði og fyrirdæming, þá er óhugsanlegt að neitt annað hjá manninum geti bakað honum guðs reiði og fyrirdæming. Orsökina til fyrirdæmingarinnar og útskúfunarinnar hlýtur þá að liggja hjá guði, þannig, að nokkur hluti mannkynsins sje af honum fyrirfram ákvarðaður til glötunar, eins og vjer áður höfum sjeð, að Missouri-sýn-

óðan kennir beinlínis, að hinn hluti mannkynsins sje af guði skilyrðislaust ákvarðaður til eilífrar sælu. Nú er það þó víst alls ekki tilgangur sýndumanna, að neitapvi, er ritningin kennir um fyrir-dæming og helviti, nje því að vantrúin sje synd, nje heldur að kenna guði um glötun þeirra, er út-skúfaðir verða; en svo lengi sem haldið er við hinn óbiblíulega lærdóm sýnóðlinga um það að allur heimurinn sje rjettlættur í upprisu Krists, er maður úti á þessum háskalegu villugötum.

Sjaldan er ein bára stök, og svo er um heims-rjettlætningarkenning Missouri-sýnóðunnar og norsku sýnóðunnar. Henni fylgir að minusta kosti ein kenning til, sem er í meira lagi hættuleg fyrir kristindómslífið. Það er lærdómur þessara kirkjufelaga um aflausnina. Hvað þýðir hið kirkjulega orð aflausn? Það að presturinn boðar iðrandi og trúðum manni áður en hann útdeilir honum kvöldmáltíðar-sakramentinu í guðs nafni eður samkvæmt guðs orði fyrirgefning allra hans synda. Eins og menn þekkja til heiman frá Íslandi gjörir presturinn þetta í lok skriftaræðu sinnar með svo látandi orðum (sjá Handbók fyrir presta á Íslandi): „Svo sannarlega sem þjer af hjarta iðrist synda yðar og í einlægri trú flýið til guðs náðar í Jesú Kristi frelvara vorum, svo sannarlega boða eg yður fyrirgefning allra yðar synda í nafni guðs föður, guðs sonar og heilags anda“. Þó að eg nú yfir höfuð að tala ekki bindi mig mjög fast við hina íslensku kirkjusíði, þá er hjer eitt atriði, sem eg hefi haldið og vil ekki missa; það er að segja: eg boða engum syndafyrirgefning nema með því skilyrði, að hann iðrist og trúi. En sjera Páll Þorláksson,

sem annars yfir höfuð að tala þræðir bókstaf hins íslenska rítúals svo nákvæmlega, hann breytir hjó rútaf, og boðar hverjum einum, er hann tekur til altaris, skilyrðislausu synda-fyrirgefning. Hversvegna? Af því hann í trúarlegu tilliti liggur á brjóstum Missouri-sýnóðunnar og norsku sýnóðunnar, sem fyrir löngu hafa „slegið“ þeirri kreddu „fastri“, að „með aflausnarröðunum ríkti guð að hverjum þeim, sem orðið heyrta, fyrirgefning syndanna, veiti þeim hana og gefi, hvort sem þeir trúir ellegar ekki“. Hversu hættuleg þessi trúarkenning er þarf varla að leiða mörg rök að. Hún er koddí undir höfuð fólks með dauðri kristindóms-tilfinning, svo vel sem hugsast getur lagaður til að skapa dauða trú í hjörtum einstaklinganna, og eg hygg, að Íslendingum á þessari öld sje þörf á allt öðru en þvílíkum koddá, og koddinn er mönnum ekki heilsusamlegri fyrir það, þótt hann sje að þeim rjettur í nafni í-myndaðs lútersks rjetttrúnaðar eða með hátiðlegum alvörusvip. Aflausnarkenning sýnóðumanna er óumflýjanleg afleiðing bæði af hinum einkenni-lega, óbiblíulega heims-rjettlætíngarlærdómi þeirra og af því, sem þeir kenna frábrugðið öðrum mönnum í hinni evangelísku kirkju um náðar-meðulín. Svo sem áður er á vikið er því haldið fast fram í Missouri-lúterskunní. að guð hafi lagt ávöxtinn af endurlausnarverki Krists, fyrirgefning alls mannkynsins synda og heimsrjettlætínguna, niður í náðarmeðulín, orðið og sakramentín, á líkan hátt og hann hefir lagt segul-aflíð í járníð eða næringarkraftinn í líkamsfæðu

pá, er vjer neytum. Þegar orðið er þrjodikað, þá streymir endurlausnarkraftur Krists, sem þar hefir verið lagður niður síðan orðið var til, út til allra, sem heyra þrjedikunina. „Guðs orðs þrjedikari“, segir Asperheim, „sem útgenginn er úr skóla Missouri-manna, segir ekki (nfl. um leið og hann boðar orðið): ‘Í dag talar drottinn sjálfur fyrir manns munn til yðar’. heldur: Þessu orði, sem eg boða, er gjöf syndafyrirgefningarinnar lögð niður“, og þegar hann talar til altarisgöngufólks, segir hann ekki: ‘Nú er drottinn hjer sjálfur, enda þótt ósýnilegur sje, í eigin persónu hjá oss til þess að útteilla yður líkama sínum og blóði’, heldur: ‘Í þessu brauði og í þessu víni, sem eg nú útteilli yður, er Jesú líkami og blóð lagt niður; veitið því viðtöku í trú’“. Það er ekki torvelt að skilja, að Asperheim hefir rjett, þegar hann tekur fram, að með því að einstrengja þessa kenning um náðarmeðulin eins og sýnódumenn gjöra fjarlægist maður hinn lifanda guð, enda þótt skoðun þeirra á kvöldmáltíðarsakramentinu eða leyndardómi þess, sem óneitanlega er samhljóða því, er Lúter kenndi um það efni. virðist vera á móti því. En svo eg komi aftur til aflausnarkenningar norsku sýnóðunnar, þá liggur í augum uppi, að hún getur ekki verið öðruvísi en hún er og þegar er sýnt, úr því fyrirgefning allra heimansins synda er þegar fengin með endurlausnarverki Krists, hefir frá upphafi verið lögð niður í guðs orð eins og fjársjóður og er ekki bundin við iðrun og trú. Norska sýnóðan talar reyndar um að syndarinn verði að trúa, þótt hún ekki setji það sem skilyrði fyrir fyrirgefning syndanna; en þess ber vel að gæta,

prjédikað,
s, sem þar
var til, út
Guðs orða
gönginu er
(nfl. um
r drottinn
heldur:
lafyrirgefna-
talar til
er drott-
sje, í eigin
ur líkama
auði og í
esú líkami
í trú".
Asperheim
með því
eðulin eins
inn lifanda
máttidar-
em óneit-
endi um
svo eg
nóðunnar,
ekki ver-
nt, úr því
gar feng-
frá upp-
fjársjóð-
Norska
verði að
rði fyrir
ð gæta,

að hugmynd sýnóðumanna um trúna er talsvert
öðruvísi en annara manna. Þeir skoða hana
aðeins sem fullvissu hjá hinum einstaka manni
um að syndir hans hafi verið honum fyrirgefna-
löngu áður en hann sjálfur varð til (nefnl. um
leið og Kristur lauk endurlausnarverki sínu) og
sem frið og ró hjartans út af þessari vissu. En
eftir vorri skoðun, sem vissulega er samhljóða
hinni kristilegu opinberun, er trúin líka fólgin í
 því að hin iðrandi, niðurbeygða, bágstadda sál
leitir að náð drottins, erviðar, berst, leggur hart
á sig, — en leitar þó með vissri von um að
sinna, erviðar í þeirri sælu tilfinning að ekki sje
erviðað til ónýtis, berst, en ekki eins og sá, sem
í vindinn slær, leggur hart á sig til þess að
vinna viss, fyrirheitin gæði; samanber orð post-
ulans Páls í Filip. 3. 12—14 („Ekki að eg
þegar hafi náð hnossinu" o. s. frv.), 1. Kor.
9. 24—27 („hlaupa, leggja hart á sig, vera í
kappleik, berjast, temja líkama sinn og þjá hann").
Filip. 2, 12 („Eftir sálhjálp yðar með ótta og
andvara"); athuga líka orð Pjeturs í 2. bræfi
hans (1, 10), þar sem hann býður bræðrunum,
sem bræfið er stýlað til, að kappkosta að stað-
festa köllun þeirra og útvalningu sem meðal
annars sýnir, að hinn fyr um getni náðarútnal-
ningar-lærdómur Missouri-sýnóðunnar er alveg ó-
samhljóða hinni postullegu prjédikun. Asperheim
tekur fram, að þar sem sýnóðuguðfræðin aðeins
hafi auga fyrir trúnni að því leyti sem hún
er fullvissa um friðþæginguna í Kristi, en hafi
skilið frá trúnni sem henni óviðkomandi leit synd-
mæddrar sálar eftir náðinni, þá hafi hún með
því móti skorið í sundur hina öflugustu lífstaug.

kristindómsins.. „Andi sá, sem talar til vor í sálum Davíðs, er allur á burtu”, segir hann, og „menn geta ekki af öllu hjarta sínu tekið undir með Kingo¹⁾“:

‘Ár og síð eg er í voða;

Ár og síð þó náð til boða;

Aldrei sorg og angist þver;

Aldrei dylst þó Jesús mjer’ o. s. frv”.

„Þessa trú, sem þannig kemur fram (nfl. út af kenning sýnódumanna um heimsrjettlættinguna og náðarmeðulin) er nú líka”, segir Asperheim, „mjög torvelt að greina frá hinni dauðu trú”; og því næst tekur hann fram sem einkennilegt fyrir guðfræðisstéfnu Missouriimanna, að þeir láti hina dauðu trú og vanakristindóminn að miklu leyti í friði, eða með öðrum orðum: gjöri sjer næsta lítið far um að ganga í berhögg við þetta hvort-tveggja. Og hvernig er annað hugsanlegt? þar sem trúarjátning manns með dauðum vanakristindómi og manns með lútersku Missourisýnóðunnar hljóðar alveg eins, þannig: „Eg trúi því og er fullviss um það, að guð hafi fyrirgefið mjer syndir fyrir mínar 1800 árum, um leið og Kristur full komnaði endurlausnar verk sitt”. Eg hygg, að fleiri en Asperheim hljóti að spyrja, þegar þeir athuga hugmynd þá, sem sýnóðumenn gjöra sjer um hina kristnu trú: „Hvernig á með þessu

1) Kingo er eitthvert hið ágætasta sálmaskáld Dana. Hann dó 1703. Morgun- og kvöld-sálmur hans, sem sjera Stefán Ólafsson í Vallanesi († 1688) sneri á íslensku, voru eitt sinn í goðu gengi á Íslandi.

móti að gjöra ljósan greinarmun á vauatrúnni, sem lætur hjartað fyrirberast í syndinni, og sannri trú, sem er verk heilags anda?" Aðaleinkeinni hinnar sönnu trúar er einmitt leit eftir náðinn, en þetta atriði er nálega alveg útilokað úr trúnni eftir skilningi sýnódumanna. Af þessu verður ljóst, hví sýnóduprestar hafa svo illan augastað á þeim kristindómi, þar sem tilfinningin kemur nokkuð að mun í ljós, eða á þrjodikumum, sem tala til hjartans. Með öllum sínum barningi móti hinum svokölluðu skynsemistrúarmönnum hefir þannig sýnódugudfræðin talsverðan skynsemistrúarblæ, enda sjá prestar þeir, sem þessari stefnu fylgja, sönnun fyrir sannleika kristindómsins ekki nærri því eins í vitnisburði heilags anda í hjarta hins endursædda, eins og í sögulegum vitnisburðum frá þeim tíma, þegar kirkja Jesú Krists var að grundvallast hjer á jörðunni. Alla hina kristilegu trúarlærdóma á að sanna eftir reglum kaldrar og þurrar hugsunarfræði á líkan hátt og hinar ýmsu setningar stærðafræðinnar, í staðinn fyrir að postulinn Páll gengur út frá því sem sjálfsögðu, að evangelið um hinn krossfesta guðsson ekki verði þannig sannað fyrir heiminum sakir þess það sje honum hneyksli, heimaska og hjegómi, og Kristur sjálfur bendir ljóslega til þess (í Jóh. 7. 17.), að til þess að komast að raun um, hvort kenning hans sje guddómlegur sannleikur, þá verði maður að reyna hana (kenninguna, kristindóminn) á hjarta sínu. Það er eins með kristindóminn eins og með líkamleg meðul. Sönnunina fyrir því, hvort þau dugi eða ekki, fá menn, með því að brúka þau nákvæmlega eftir fyrirmælum læknisins. Allar aðrar

sannanir eru ónógar. Sögulegir vitnisburðir um kraftaverk Jesú Krists eða hið yfirnáttúrlega í kristindóminum geta stutt trúarmeðvitundina í hjörtum manna, en meira ekki. Vegurinn til endurlausnarans liggur fyrst og fremst í gegnum hjartað, en ekki í gegnum skynsemina. Geti hjartað fyrir náð heilags anda vaknað til tilfinningar fyrir sinni eigin synda-eynd, þá er hugsanlegt, en annars ekki, að það fái tekið á móti náð hins kristilega evangelliums, að hreistur falli af augum hins náttúrlega manns, svo hann fái sjð og trúað. En þangað til þetta er orðið eru allar skynsemissannanir fyrir áreiðanlegleika hinnar kristilegu opinberunar þýðingarlausar. Þessu virðast nú sýnóduprestarnir oft algjörlega að gleyrna. Þeir leggja ekki grundvöll trúarinnar rjett, sem og er eðlilegt af því að hugmynd sú, sem þeir gjöra sjer um hina kristilegu trú, er svo mjög mismunandi frá rjetttri hugmynd um trúna, eins og þegar er sýnt. Áður en nokkur líkindi eru til að hjörtun sje farin að sinna til þunga sinna eigin synda, sje farin að sjá sitt algjörða allsleysi frammi fyrir guði, og þar af leiðandi langi innilega eftir guðs náð, taka þeir iðulega til að leggja fyrir tilheyrendur sína skynsemslegar, hugsunarfræðislegar eða sögulegar sannanir fyrir hinum ýmsu atriðum kirkjulærdómanna, t. a. m. fyrir þrenningarlærdóminum, fyrir leyndardómunum sakramentanna, fyrir bókstaflegri samhljóðan hinna ýmsu kafla ritningarinnar, eða fyrir því að hvert einstakt orð í biblíunni hafi verið hinum heilögu rithöfundum beinlínis lesið fyrir af heilögum anda. Þessi aðferð hlýtur að fæla marga frá kristindóminum, eins og það ekki

heldur hefir neitt upp á sig, þótt skynsemi manna geti orðið sannfærð um þessa lærdóma, ef sanna iðrun og lifandi trú vantar. Og eins er það rangt, að flýta sjer „að gjöra syndarana fullvissa um sáluhjálp þeirra“, sem Missourisýnódan og norska sýnódan samkvæmt heimsrjettlættingarkenning sinni segja sje aðalætlunarverk presta sinna, áður en menn hafa gjört sjer allt far um að vekja í hjörtunum sanna og einlæga iðrun.

Í hinum síðara kafla bókar sinnar gefur Asperheim sanna og heppilega orðaða lýsing á því, hvernig hin einkennilega kenning sýnódumannanna kemur fram í þrjedikunarmáta prestanna, og þykir mjer ómissanda, að setja hjer meira hlutann af því, er hann segir þar.

„Vjer höfum“, segir hann, „heyrt fólk, sem staðið hefir í hinum elstu söfnuðum norsku sýnóðunnar, segja, að þeir hafi tekið eftir talverðri breyting á þrjedikunarmáta prestanna eftir að þeir komust í samband við Missourisýnóðuna. Öll áheyrsla var nú lögð á það, að allir menn væri rjettlættir með upprisu Krists; nú var um að gjöra, að „fullvissa syndarana um sáluhjálp þeirra“. Áður höfðu þeir miklu greinilegar haldið fram hinum mikla mismun á endurfæddum og óendurfæddum manni; nú þar á móti var því miklu meira haldið fram, að allir væri hver öðrum líkir, að því leyti sem þeir væri rjettlættir með upprisu Krists. Ekki viljum vjer segja, að prestar norsku sýnóðunnar hafi alveg látið þess ógetið, að vantrúin fordæmir, en hitt viljum vjer segja, að verk heilags anda í hjarta mannsins hverfur í þrjedikun þeirra í samanburði við verk Krists fyrir oss. Þegar þeir tala um

guðs náð í Kristi, þá eiga þeir ávalt við endurlausnarverk Krists. Að til sje líka í kirkjunni nokkuð, sem heitir náð heilags anda, því er reyndar ekki neitað, en enganveginn tekið fram svo sem skyldi. Þeir eru svo hræddir um að menn gjöri rjettlætisverk úr trú sinni, að þeim þykir óráð að leiða tilheyrendur sína inn í sitt eigið hjarta eða til skoðunar á sjálfum sjer. Vjer játum fúslega, að hjer getur maður hæglega leiðst út á villuveg. Margir komast aldrei lengra en að spyrja áhyggjufullir: 'Er eg einlægur frammi fyrir guði? Hefi eg sanna og lifandi trú? Get eg eins og eg er verið guðs barn?' Hjer vantar það að sálin með fullkomnu trúnaðartrausti líti til hans, 'sem upphafinn er á krossinn eins og eirormurinn á eyðimörkinni. En hinsvegar liggur meira en heiðindóms-speki í þessum orðum Sókratesar: 'Þekktu sjálfan þig'. Að þekkja guð og að þekkja sjálfan sig innibindur alla kristilega speki, allan sálhjálpigan sannleika. En eigi þessi sjálfspekking að koma, verður ástand hins náttúrlega manns að rannsakast grandgæfilega. Það má ekki hlaupa hjer lauslega yfir með því aðeins í almennum orðatiltækjum að drepa á 'iðrunarleysi, vantrú og aðra lesti' til þess að flýta sjer að koma með gleðiboðskap kristindómsins. Líf hins iðrunarlausu verður að dragast fram eins og það er; það verður að fylgja honum í gangi hugsana hans, í girndum hans og tilhneigingum, til þess að sýna honum, hve fjarri því hann er að fullnægja lögmáli guðs. Og þegar þetta hefir verið sett syndaranum fyrir sjónir, má ekki brjóta oddinn af sverði lögmálsins með því undir eins að boða Krist sem 'rels-

ara. Nei, dómur lögmálsins yfir syndaranum, sem hann hefir bakað sjer með synd sinni, verður líka að koma fram í allri hans alvöru. Mönnum verður að skiljast, að guði er full alvara með dómi sínum og að syndarinn getur ekki umflúið hann, ef hann ekki í nafni Jesú frelsara síns leitar á náðir guðs. Því verður ekki neitað, að langtum of fljótlega er hlaupið yfir þrjedikun lögmálsins í sýnóduinni; hún fær ekki að tala nærri allt, sem tala þarf, til syndarausa, svo að hann skelfist af reiði guðs, sem yfir honum er, og leiðist af því til að leita lífsins í endurlausnarverki Krists. Þetta er einhver hinn tilfinnanlegasti galli á þrjedikunarmáta sýnóðumanna. Sá eða sá prestur leggur á stað sem kristnibóði meðal fólks, er slútt hefir til þessa lands. Hann vinnur, ef til vill, að þessu starfi sínu af öllum kröftum; en hann leggur ekki grundvöllinn með alvarlegri iðrunar- og afturhvarfsþrjedikun. **Í þess stað snýr hann sjer að vanakristindómi þeim, sem tiskan hefir helgað, minnir tilheyrendur sína á að þeir eru skirðir og uppaldir í hinn lútersku kirkju, að þetta land sje fullt af villutrúarflokkum og mönnum, er gjöri sjer far að leida aðra afvega, og að þeir því gjöri nú rjett í því að sameina sig í söfnuð með hið heilaga þrjedikunarembætti mitt á meðal sín.** Og þegar í stað er lúterskur söfnuður tilordinn!" Þessu næst tekur Asperheim fram, að sýnóðuprestar flautri mynd-

un safnaða sinna svo mjög af, sökum þess þeim sje eiginlega allt um það að gjöra, að fólk það, er þeir geta til náð, verði útilokað frá öðrum kristnum kirkjudeildum, enda þótt lúterskar sje, t. a. m. frá hinu fyrnefnda norska kirkju-sfelagi „Konferenzunni“. Brýnir hann svo fyrir mönnum þann sannleika, að aðalætlunarverk prests-ins sje ekki að taka fólk upp til hópa og binda það ytri böndum í kirkjuleg safnaðafjelög, heldur að þrjédika afturhvarf og syndanna fyrirgefning. Svo heldur Asperheim áfram með þessum orðum; „Viðá hittir slíkur kristniboði hópa af löndum sínum, sem miklu lengra eru komnir á burt frá sannleikanum heldur en þeir voru áður en þeir sluttu að heiman, og þá er enginn hlutur, sem samkvæmt kærleikanum gefi honum rjett til að líta svo á, sem sje þeir allir kristnir; miklu fremur ætti kærleikurinn að knýja hann til að skoða meira hluta þeirra sem ókominn til Jesú Krists. Þar sem svo hagar til, en það er því nær allsstaðar, ætti að þrjédika kristindómsorðið nokkurn tíma til þess það gæti orðið ilmur lífs til lífs og ilmur dauða til dauða. Á þann hátt yrði iðulega komið í veg fyrir að í söfnuðinn væri tekið fólk, sem stæði þar síðan sem dauðir limir og þannig aðeins gjörði söfnuðinum skaða. Og eftir að söfnuðurinn er myndadur, þá ætti að minnsta kosti að halda þar áfram kristniboðstarfinu; en þá þykir mönnum (prestum norsku sýnóðunnar) það ekki vera samkvæmt kærleikanum, að tala til safnaðarins eins og meiri hluti hans væri fólk, er ekki hefði tekið sinnaskipti og snúist. Sje fundið að syndum þvílíks safnaðar, þá er það náttúrlega gjört á

þann hátt eins og þær sje breyskleika-syndir trúaðra. Prestinum dettur ekki í hug að refsa synd iðrunarleysisins og vantrúarinnar sem drottanda afli innan safnaðarins. Og svo verður hin einkennilega skoðun norsku sýnóðunnar á hinum kristilega sagnaðarboðskap, þegar hún kemur fram í þrjodikun prestanna, til huggunar ekki aðeins þeim, sem þurfa huggunar við, heldur og ýmsum, er ekki á að hugga. Þrjodikunin kemur hættulegri ró inn hjá söfnuðinum. Og aðalorsök in til þessa er vissulega að miklu leyti kenning sýnóðunnar um það að allur heimurinn sje í uppreisnu Krists rjettláttur orðinn án tillits til iðrunar og trúar, ásamt því, er þar stendur í sambandi við".

Sjera Páll Þorláksson hefir gjórt sjer einkar mikið far um að stinga þeirri flugu í munn allra Íslendinga, er hann nær til, að guðs orð í heilagri ritning og ekkert annað sje á grundvöllur, sem hann ásamt norsku sýnóðunni stendur á í trúarlegu tilliti, en að allir aðrir, sem ekki eru honum sammála um eitt og allt í trúarlærdómunum, t. a. m. eg og mínir líkar, sje horfnir frá hinni kristilegu opinberun að meiru eður minna leyti og sje að leiða menn á glötunarveginn, burtu frá Jesú Kristi. Með því nú að athuga það, sem þeir Missouri-menn halda fram viðvikjandi náðarúttalningunni, og þó einkum það, sem norska sýnóðan hefir „slegið föstu" um rjettlætning alls heimsins í uppreisnu Jesú Krists og um hina kirkjulegu aflausn, er auðsætt, hversu áreiðanlegur þessi vitnisburður er, sem sjera Páll gefur sjálfum sjer og kirkjufjelagi sínu. En það er enn margt, sem sýnir,

að sýnóduprestunum er guðs orð enganveginn eitt
 og allt, og að þeir þvert á móti, rjett eins
 og páfakirkjan, setja manna orð og manna ætn-
 ingar ofar guðs orði í ritningunni. Það er að-
 ur tekið fram, hversu allur sá prestalýður, sem
 fylgir öldungnum Walter í St. Louis, hefir sett
 rit Lúters í sama sæti í sinni kirkju eins og
 klerkalýður kapólskunnar hefir sett Rómaborgar-
 páfann í sinni kirkju. En svo bætist nú hjer
 við allt trúarjätninga-safn lútersku kirkjunnar sem
 óumflýjanlegt ok á herðum almennings innan þess-
 ara kirkjufjelaga, jafnvel áður en hann þekkir
 nokkuð að mun til innihalds þeirra. Og í sann-
 leika meira til: nefnilega heil hrúga fornlúterskra
 guðfræðisrita frá 16., 17. og 18. öld. Er það
 þá svo að skilja, munu sumir spyrja, að til þess
 að gjörast sýnódumaður verði maður áður að hafa
 rannsakað öll þessi rjetttrúnaðarrit og samþykkt
 innihald þeirra? Nei, enganveginn. Ekki frem-
 ur en safnaðarlimir sjera Páls Þorlákssonar þurftu
 að rannsaka Ágsvorgarjätninguna og hin önnur jät-
 ningarrit lúterskunnar áður en þeir bundu sig við
 þau sem sína trúarreglu. Og það er ekki einu
 sinni heldur svo að skilja, að almenningur í norsku
 sýnóduinni í orði kveðnu bindi trú sína við hið
 marga og mikla, er hin æminnstu fornu guðfræð-
 isrit hafa inni að halda. En hitt er víst, og
 það sannar Asperheim til fullnustu, að hin eini
 áreiðanlegi vegur til sannrar trúar er, samkvæmt
 rjetttri sýnódu-sköðun, að lesa biblíuna gegn um sjón-
 auka hinna fornlútersku guðfræðisrita. Walter og
 öllum hans sporgöngumönnum, smáum og stórum,
 þykir það óhæfa, ef einhver gengur beint að
 ritningunni í vissri von um að hafa fyrir rann-
 sókn hennar muni komast að sömu niðurstöðu
 eins og Lúter og fylgismenn hans til forna, og
 þó er því að einu leyti haldið fram, að hei-
 lög ritning sje ljós í hverju einstöku at-

riði¹⁾, og hins vegar því, að niðurstaða sú, er hinir fornلútersku guðfræðingar komust til, hafi verið bæði rjett og fullkomin. Trúarjätningarritin eru nú í þeirra augum ómissandi til rjetts skilnings á ritningunni, en þau eru ekki einhlít, því mörg eru þau trúaratriði, sem þar er annaðhvort sleppt alveg eða ekki nógu nákvæmlega ákveðin. Svo sýnist þeim Waltersmönnum, og því verður líka að „slá föstu“ svo miklu meiru af fornلútersku en trúarjätningunum. Þessi fornلútersku rit eru nú á þann hátt bindandi fyrir samviskur sýnóðumanna, að komist einhver í rannsókn heilagrar ritningar að annari niðurstöðu, jafnvel þótt aðeins sje í smáatriði. heldur en þessi gömlu rit, og hann svo ekki, þegar honum er sýnt fram á, hve mismunandi sje biblíuútlegg-ing hans og hinna fornu guðfræðinga, fæst til að jata, að honum hafi yfirsjést, þá er hann jafnharðan dæmdur trúarvillingur, sem „ekki vilji beygja sig undir guðs orð“. Hjer kemur alveg sama stefna fram hjá þeim sýnóduprestum og í páfa-kirkjunni. Manna orð er sett ofar guðs opinbera orði í ritningunni. Kapólska kirkjan heit-ar, að menn fyrst gangist undir reglur þær fyr-ir rjettri útskýring ritningarinnar, sem klerklýð-ur hennar hefir komið sjer saman um, áður en þeim sje hleypandi að ritningunni. Missourisýn-óðan og norska sýnóðan heimta, að rit Lúters, trúarjätningarnar lútersku og fjöldi annara forn-lúterskra rita sje skoðuð sem óbyggjandi sann-

1) Flest annað kristið fólk trúir því, að guðs orð sje ljóst í öllu því, sem nauðsynlega útheimt-ist til sáluhjálpar, og náttúrlega mörgu öðru, en þar á móti engan veginn í hverju einstöku at-riði. Þessi trú er ekki heldur tekin úr lausu lopti; því til sönnunar vil eg aðeins benda á, að Pjetur postuli tekur það fram á einum stað (2. Pjet. 3, 16), að í brjefum Páls sje sumt þung-skilið.

leikur og ófrávskjanlegt lögmál fyrir rjettri útpýðing biblíunnar. Bæði kapólskan og Missouri-lúterskan heimta, að menn setji upp gleraugu áður en þeir setjast niður við lestur biblíunnar. Og þau gleraugu, sem í báðum þessum kirkjum eru almenningi fengin í hendur, eru smíðuð af mönnum. Hafni menn þessum gleraugum, þá er allt í veði eftir skoðun hvorra-tveggja. En Gyðingarnir í Beróea, sem frá er sagt í 17. kap. Postulanna gjörninga, sem rannsökuðu í ritningunum, hvort svo væri sem postulinn Páll og Silas kenndu þeim, höfðu engin þvillik gleraugu — til allrar hamingju; ekki heldur Lúter, þegar hann tók til að leita í biblíunni eftir dýrmætasta gimsteini kristindómsins, sem páfakirkjan var búin að glata. Og satt að segja, þá er það brýn skylda hvers kristins manns og þá um leið hvers kristins safnaðar, að láta ekki binda sjer nein annarleg rjettrúnaðar-gleraugu á nasir, svo að hann ekki þori að skoða guðs orð með sínum eigin augum berum. Ritningin á fyrir aðstoð guðs anda að geta útpýtt sig sjálfa best. Ritningin á útaf fyrir sig að vera nægileg mönnum til sáluhjálpar, og öll mannleg kenning, allt manna orð, hversu mikils virði sem það kann að vera, að mælast og dæmast eftir guðs orði í ritningunni. Því er það líka rangt og hættulegt, sem Missourilúterskan fylgir svo ákaft fram, að ekki megi ganga frá ritningunni til hinna lútersku jätningarríta, og annara fornlúterskra trúarríta, heldur þvert á móti frá þessum fornnritum til ritningarinnar, og að lúterskur maður ekki megi útskýra trúarjätningarnar eftir

ritningunni, heldur ritninguna eftir jätningum og kenningum kirkjunnar. Hvort er þá ofar ritningin eða manna orð, það er að segja: skilningur sá á ritningunni, sem nokkrir menn í kirkjunni hafa komist til? Og hver er munurinn á þeirri guðfræðisstefnu, sem þessu „slær föstu“, og þeirri kröfu páfamaða, að samviskur manna verði að beygja sig undir myndugleika kirkjunnar? Asperheim getur þess nú, að þeir Missourimenn neiti því harðlega, að þeir setji vitnisburði frá kenndum kirkju sinnar ofar guðs heilaga orði í ritningunni, og gjöri sjer mjög mikið far um að sanna, að hið gagnstæða eigi sjer stað. En með hverju leitast þeir við að rjettlæta sig hjér? Með því að þegar þeir framsetji einhvern trúarlærdóm, þá tilfæri þeir fyrst ritningarstaði honum til sönnunar, og þar á eftir vitnisburði hinna fornlútersku kirkjufæðra. En þessi rjettlætlingartilraun er hjegómi. Það þarf að sanna, að ritningarstaðirnir sje ekki aðeins settir fyrst, þegar öðrum er kennt, heldur einnig, að út frá þeim sje frá upphafi gengið. En að sýnódumenn ekki gjöra það er vitanlegt, þó ekki væri af öðru, þá að minnsta kosti af þeirri grundvallarreglu, sem þeir fyrir löngu hafa opinberlega „slegið fastri“ og sem þegar er tekin fram, að ekki megi útleggja rit kirkjunnar eftir ritningunni, heldur ritninguna eftir ritum kirkjunnar. En hinsvegar er það víst, að engir hrúga saman fleiri ritningarstöðum en sýnódumenn kreddu sínum til sönnunar eftir að þeir á annað borð með sínu „skynsamlega viti“ eru búnir að fá þær út úr hinum gömlu lútersku kirkjufæðrum.

Tímarnir breytast og vjer, börntímans, breyt-
 umst með. Orð guðs eitt stendur stöðugt, en
 þó það sje látið vera æðsta lögmál í kirkjunni,
 svo sem vera ber, þá er þó eigi svo að skilja,
 að það eigi að halda henni óhreifanlegri og til-
 breytingarlausri eins og steingjörvingi. Þó hver
 maðurinn sje öðrum líkur, þá er þó enginn alveg
 steyptur í sama móti og annar, eigi fremur í
 andlegu tilliti en líkamlegu tilliti. Og sami mað-
 urinn er enganvegin eins á fullorðins og elliár-
 unum eins og meðan hann var barn. Ekki held-
 ur getur hugsunarháttur manna verið alveg hinn
 sami á einni öld eins og annari, í einu landi
 eins og öðru í einum lífskjörum eins og öðrum.
 Kristindómsorðið hefir nú þann fullkomlegleika,
 sem ekkert mannlegt orð hefir, að það getur
 fullnægt hinum andlegu þörfum allra manna á
 öllum aldri, á öllum tímum, á öllum stöðum
 og í öllum lífskjörum. Þess mætti spyrja, hvi
 biblían er svo umfangsmikil bók og hvi postula-
 kirkjan lét sjer ekki nægja að eftirskilja heim-
 inum ritning, sem var langtum styttri og fljót-
 ara að átta sig í en biblían. Hvi höfum vjer
 ekki frá Jesú Kristi og postulum hans neina alls-
 herjar trúarjátning, þar sem allir lærdómar
 kristindómsins væri svo nákvæmlega ákveðnir og
 þeim þannig niðurraðað, að engium ágreiningur
 gæti síðan komið upp innan kirkjunnar um skiln-
 ing þeirra og rjett samhengi? Hvi fengum vjer
 ekki eitt þvillkt trúarjátningarrit í staðinn fyrir
 biblíu vora, sem svo mörgum verður og hefir
 orðið hneykslunarhella sökum þess þeir sjá þar
 svo margt, sem ekki verður saman rínt, svo
 margt, sem virðast mætti óparft? Þessum spurn-

ingum er ekki auðvelt að svara til fulls. En það er vist, að eitt allsherjar trúarjátningarrit gæti miklu síður fullnægt hinum andlegu þörfum manna á öllum tímum og í allskonar lífskjörum heldur en biblía sú, sem oss er gefin. Biblían er brunnur, sem ávallt á og má ausa úr lífsins vatni mönnunum til endurnæringar á þillagrímigöngu þeirra gegnum hina jarðnesku eyðimörk. Biblían er forðabúr, sem hefir nógar andlegar vistir að geyma handa mönnum í hvaða lífskjörum sem þeir eru og á hvaða menntunarstigi sem þeir standa. Í þessu tilliti er ritningin ólík hverri annari bók. Þó maður gangi að ritningunni og gjöri sjer allt far um að draga út úr henni allan trúarlærdómskjarna hennar í því skyni að fá út fullkomna trúarjátning eða trúarfræði fyrir kristnina, þá verður ávallt meira en lítið eftir; ritningin verður aldrei tæmd af því hún hefir í sjer geymda opinberun hius himneska, óendanlega og eilífa sannleika, sem á að vera ljós á vegum hinna margbreyttu mannlegu kynslóðar í hinum margbreyttu kjörum hennar á hinum margbreyttu öldum hjer í tímanum. Fullorðinn maður trúaður sjer margt í ritningunni, sem trúað barn sjer ekki, og kristinn krossberi sjer þar margt, sem hulið er jafnvel guðs börnum á degi meðlætisins. Eins sjer ein öld kristilegrar kirkju ýmislegt, sem önnur öldin ekki sjer. Og svo ber þess að gæta, að innan kristinnar er náðargáfunum misjafnlega úthlutað¹⁾. Svo var

1) Sjera Tómas Sæmundsson, einhver ágætasti maður þjóðar vorrar og einn af þeim kennimönnum vorum, sem sjerstaklega hafa verið „Christi krossi og kenning studdir“ og „andans línossi vaxn-

því varið þegar í postulakirkjunni og svo verður ávallt: Jesús Kristur er sú sól rjettlætisins, sem allt snerist þá um og allt á sífellt að snúast

ir", segir á einum stað í þrjodikunum sínum: „Eg hefi oft heyrt til þess tekið, að einn kennimaður kenndi öðrum ólíkt: eg hefi heyrt menn hneykslast á því að kenning guðs orða gæti breytst með tímanum, að þær bækur, sem einu sinni voru í álit einsog ómengað guðs orð, gæti síðan álitist miður hæfar til guðlegrar brúkunar, að það gæti orðið þörf á nýjum sálum og söngum á nýjum öldum og á nýjum mannsöldum. Á slíku þarf enginn að hneykslast, þegar betur er að gætt: Allar bækur nema ritningin eru manna-verk, en allt það, sem mennirnir gjöra, er ófullkomið; enginn manna hefir fundið ómengaðan sannleika, því að guð er sannleikurinn. Vjer sjáum að eins að nokkru leyti, sem í spegli og ráðgátu eins og postulinn segir; það er allt halfverk. Ritningin er það eina ritið, sem heldur óbreytanlegu og stöðugu gildi til heimsins enda, því hún er rituð með guðs fingri; en enginn hefir enn orðið svo vitur, að hann gæti skilið hana fullkomlega; hún er guðs verk, fer með guðs speki, og til þess maðurinn gæti skilið hana algjörlega, yroi hann að hætta að vera maður, yroi hann að vera guð. Einn maðurinn, ein öldin skilur því guðs orð fullkomlegar en önnur; eftir tímanna framförum og vísindanna fer skilningnum á guðs orði fram, hann eykst og þroskast, en fullkominn verður hann aldrei í þessu ófullkominleikans landi. Af þessu má sjá, að síðari tíminn, eður þeir mennirnir, er síðar eru á dögum, geta verið fróðari, sjed betur en þeir, sem áður lifðu, og sá, sem síðastur er, ætti að hafa fullkomnasta sjón, af því hann getur sjed með augum allra þeirra tíma og manna, sem á undan voru. Það, sem þeim nægði, það nægir ekki — já, getur jafnvel orðið til ásteytingar

um. En jafnvel meðal postulanaa sá einn sumt það, er annar ekki sá af hinum kristilega sannleika, eða að minnsta kosti er ekki kenning Pjeturs aðeins endurtekning þess, sem Páll prjedikar, eða kenning Páls aðeins endurtekning þess, sem Jóhannes prjedikar. En því síður sjer kristið fólk

þeim öldunum, sem betur og þá verður nauðsyn á að koma sliku í bein samhljóðan við guðs orð, ef það á framvegis að geta orðið guðrækunni til eftingar. — Mennirnir hljóta að vera misjafnir að skilningi og kunnáttu, og þeir eru að því leyti fullkomnari, sem þeir eru auðugri af því, en sjerhverjum nægir sá skilningur á guðs orði, og sú þekking til sáluhjálpar, er hann getur fremsta öðlast eftir kringumstæðum sínum og stjett. Ritningin er fyrir jarðarinnar börn, er til himins vilja ferðast, í nokkru tilliti áþekk því, sem hátt fjall er vegfarandi manni á eyðimörku: Upp á sjálfst fjallið getur hann aldrei komist eður notið þaðan hins fagra viðsýnis, en fjallið er honum samt ekki þarflaust; það er honum til leiðarvísis á veginum; meðan hann sjer fjallið veit hann hvert hann á að stefna, og hann getur ekki villst meðan hann hefir ekki á því sjónar mist; útlit þess breytist eftir því sem hann kemur ífram eða tilbaka, eftir því sem hann kemur því nær eður fjær; það er þó ætíð hið sama sem hann sjer, þó að útvortis lögun þess hafi breytst. Þannig er manninum varið með tilliti til guðs orðs: hinn fáfróði sjer það með öðrum augum en hinn vísi, og þeir vísu sjá það innbyrðis hver með sínum hætti; allir sjá þeir jafnt aðalatriðin, sem það hefir að geyma; allir finna þeir nægilegan leiðarvísi til guðs ríkis; allir verða þeir varir við kraft þess til sáluhjálpar þeim, sem trúu, og allir verða þeir sáluhólpnir, ef þeir breyta sankvæmt þeirri þekkingu, sem guð hefir gefið þeim". (Tækifærissræður sjera Tómasar Sæmundssonar, Víðey 1841, bls. 11—13.)

í kirkju drottins síðar, eftir að innblásturstíminn er um garð genginn, fylling hins kristilega sannleika, og trúarjátningar þær, sem leiðtogarnir í drottins söfnuði á ýmsum tímum hafa samantekið, sýna að eins, hve langt þessir menn hafi komist í því að draga hina andlegu fjársjóðu út úr lífsins bók. Þær eru merki, sem reist hafa verið upp við veginn hjer og hvar, eftir því sem söfnuður kristiuna manna hefir komist lengra áfram. Og það er enginn efi á því að kirkjan í heild sinni eins og hver einstakur limur hennar. á að ganga áfram, vaxa, eins og postulinn (2. Pjet. 3, 18) býður, í vors drottins og endurlausnara Jesú Krists náð og þekking. Að halda því fram, að eitthvert eitt tímabil eftir daga postulanna hafi náð fylling kristilegrar þekkingar, er ekki rjettara en ef einhver einn maður þykist vera guðdómlega sannfærður um að hann hafi lært kristindóminn til enda. Með trúarbótinni á 16. öldinni stje nú kristileg kirkja vissulega þýðingarmeira spor áfram en nokkur tíma fyrir eða síðar, og trúarjátningarit þau, sem ávextirnir af þeirri miklu bylting í kirkjunni voru lagðir niður í, eru dýrnætir vitnisburðir, sem komandi kynslóðir aldrei munu nje mega missa sjónar af. En ekki hefir þó hin evangelíska kirkja í heild sinni staðið kyr og óhreifanleg síðan, heldur í mörgum greinum fetað áfram til meiri fullkomunnar. Guðs orð í ritningunni hefir verið leiðarvisirinn og svo mun framvegis verða.

Sýnóðumenn hafa nú allt aðra skoðun á þessum hlutum en annað fólk í hinni evangelísku kirkju. Þeir einblína á niðurstöðu þá, sem lútersku guðfræðingarnir voru komnir til, áður en

sól þessarar aldar rann upp, og geta engan kristilegan sannleika litið rjettum augum, sem eftir þeirra skoðun ekki var fundinn á fornöld lúterskunnar. Bera þeir því nálega æðisgengið hatur ekki að eins til hinna ýmsu kristnu kirkjudeilda, sem ekki bera nafn Lúters í merki sínu, heldur og til alls þess Lúterdóms, utan síns kirkjufjelags, sem vor öld hefir framleitt. Þeir hafa algjörlega flúið burt frá þeim tíma, er þeir sjálfir lifa á og líta út í annara manna augum eins og nátttröll, er dagað hafa uppi frá löngu liðnum öldum. Það er meðal annars eitt í hinni evangelisku stefnu þessara tíma, að hinar ýmsu kirkjudeildir hugga mesta áherslu á það í trúarbrögðunum, þær hafa sameiginlegt, en minni á þau atriði, er þær greinir á um. Dragast flokkar kristinna manna þannig hverjir nær öðrum og bróðurlegur kærleiki eykst á meðal þeirra. Það er þannig í þessu tilliti ólíkt gleðilegra að líta yfir kristilega kirkju nú heldur en forðum t. a. m. á 16. og 17. öld þegar ein evangelisk kirkjudeild nálega brann af trúarofsa og hatri til annarar. Þegar samvisku-frelsi var því nær algjörlega dæmt útlægt úr söfnuðunum, þegar altítt var að beita pyndingum við menn fyrir ímyndaðar eða virkilegar trúarvillur, og þegar nálega var algleymt hinum sameiginlega grundvelli, er kirkjurnar standa á. Hinn guðdómlegi konungur kirkjunnar hefir spáð, að verða myndi einhvern tíma í kirkjunni ein hjörð og einu hirðir. Kristnir menn í flestum hinna evangelisku kirkjuflokka víðs vegar um heiminn virðast líka á þessum tíma, þrátt fyrir það þótt þeir enganvegin að öllu leyti hafi sleppt flokkseinkunum sín-

um, að skoða hverjir aðra sem sauði heyrandi til sömu fjörðinni undir einum og sama yfirhirði, drottni vorum Jesú Kristi. Þáfamenn eru reyndar á annari skoðun og hljóta að verða svo lengi sem þeir eru þáfamenn. Þeir rangfæra hinn áminnsta spádóm Krists og segja, að það eigi hjer á fjörðinni að verða eitt sauðahús eins og hirðirinn er einn. Eiu hjörð og eitt sauðahús er sitt hvað. Hið eina sauðahús er þá, eftir því sem þeir kenna, kapólska kirkjan, og menn verða að gjörast kapólskir til þess að geta heyrt hjörð drottins til. En nálega alveg sömu skoðun hafa sýnódumenn að sínu leyti á þessu og páfatrúarmenn. Eins og hjörð drottins á að verða ein, eins á líka hið jarðneska sauðahúsið aðeins að vera eitt, hugsa þeir, og sá, sem ekki vill viðurkenna þeirra kirkjufjelag sem þvílíkt sauðahús, sá sem ekki getur fengist til að líta sömu augum á hvert smáatriði í trúarefnum og þeir, sá sem ekki getur verið með þeim í því að fyrir-líta og fordæma gjörvalla guðfræðisstefnu þessarar aldar bæði í hinum lútersku löndum (Þýskalandi og Norðurlöndum) og utan þeirra, hann má ekki skoðast sem kristinn bróðir; með honum má fólk af þeirra sauðahúsi ekkert andlegt samneyti eiga; hann er illgresi, sem ekki má spilla akri drottins. Af því að sýnódumenn þannig engu síður en klerkalýður kapólsku kirkjunnar, þykjast einir hafa lykil viskunnar, og þeir jafnframt vinna að því með öllu móti að ná sem flestum inn í sitt sauðahús, hlýtur annaðhvort megn trúarmálaófriður að kvikna þar sem þeir ná sjer niðri ellegar allir verða þegjandi að leggja sig undir játningarok það, er þeir vilja binda .

mömmum á herðar. Því er ekki heldur undarlegt, þótt einnig meðal vor Íslendinga sje trúardeilur upp komnar, úr því norska sýnóðan hefir bitið sig hjer fasta.

Það er lærdómsríkur, en hryggilegur kaffi í bók Asperheims, sem hljóðar um ranglæti og kærleiksleysi það, er Missourisýnóðan og norska sýnóðan beita við kristið fólk, sem að meiru eður minna leyti er þeim ósammála í trúarefnum. Ekki aðeins fjöldi hinna ágætustu kristindómsvitna kaþólsku kirkjunnar, ekki aðeins trúarhetjur hinna ýmsu reformeruðu kirkjudeilda bæði að fornu og nýju, heldur og hinir fremstu lútersku guðfræðingar þessarar aldar í Þýskalandi og Nöðurlöndum liggja undir beiskum fordæmingardómi þeirra; og það eru ekki aðeins trúarskoðanir þessara manna, sem liggja undir bannfæring úr þeirri átt, heldur leyfa Missourimenn sjer iðulega að dæma um hjartalagið hjá þessum mönnum og eigna það v o n s k u v i l j a n s, að þeir eru þeim ekki sammála um það eða það trúaratriði, eins og þeir líka að vitni Asperheims oft og tíðum leggja allt annað í orð móttöðumanna sinna heldur en í þeim liggur eða þeir sjálfir hafa í þau lagt. Um fólk í reformeruðu kirkjunni segja þeir t. a. m., að það beri heldur fyrir sig orð Kalvins en Zwingli, af því að hinn fyrnefndi hafi verið kærni í því að breiða yfir lygina. Eins er þessum mönnum og þeim öðrum guðfræðingum í Sveiss, sem samtíða Lúter börðust gegn verkarrjettlætiskenning og öðrum villum páfakirkjunnar, af Missourimönnum borið á brýn, að þeir hafi afneitað guddómi Krists, sem þeim náttúrlega

ekki fremur en Lúter kom í hug eða hjarta. Ennfremur eiga þeir Kalvin að hafa verið heiðnir heims-spekingar, er aðeins hafi notað biblíuna og látist ganga út frá kenningum hennar til þess að villa sjónir fyrir almenningi. Og ekki fá menn í hinum ýmsu reformerudu kirkju-flokkum vorra tíma betri útreið en þetta. Að kalla t. a. m. Mepodistana, sem líklega hafa unnið öllum trúarflokkum meira að útbreiðslu kristindómsins bæði í þessu landi og annarsstaðar, sálvaræningja; og annað af sama tagi er almennt í rjetttrúnaðar-mállýsku þessa fólks. „En hvergi kemur þó þetta kærleiksleysi og ranglæti Missourimanna”, segir Asperheim, „eins sterklega fram eins og þegar þeir eru að eiga við hina ‘nýrri guðfræðinga’, en svo kalla þeir alla hina lútersku guðfræðinga þýskalands, sem lifað hafa á 19. öld, ásamt með fjölda guðfræðinga, sem sumpart hafa enga ákveðna stefnu eða jafnvel alveg ókristilega”. Öllum þessum mönnum er blandað saman, því það er nóg til þess að verða settur í gapastokkinn, ef maður er ekki samhljóða sýnóðumönnum í öllu. [Um innblástur ritningarinnar kennir nú t. a. m. ekki einn guðfræðingur lútersku kirkjunnar á þessum tímum sama sem Missouri-sýnóðan hefir „slegið föstu”, og þetta eina atriði er nóg til að gjöra alla hina lútersku guðfræðinga uta Missouri-sýnóðunnar og þeirra sýnóðna, er henni hafa gengið á hönd, að trúarvillingum. Að svo miklu leyti sem heinsrjettlætningarlærdómur Missourimanna er kunnugur hinum lútersku guðfræðingum þýskalands, þá hefir hann svo sem eðlilegt er, mætt þar mótmælum, en um þau mótmæli hafa Missourimenn sagt, að þar hafi

„djöfullinn talað út úr heim“.

Það er til óútyis að telja upp nokkra hinna ágætustu lútersku guðfræðinga, sem sýnódumenn hafa sett í gapastokkinn, með því þeir eru íslenskri alþýðu ókunnir. En eg vil þó geta þess, að um trúarfræði Martensens biskups í Danmörk, sem meira álit hefir á sjer, heldur en flestir ef ekki allir aðrir (lúterskir) guðfræðingar Norðurlanda á vorum tíma bæði hjá sinni eigin þjóð og annarsstaðar, hefir Walter fellt svolátandi dóm, sem lærisveinar hans náttúrlega ekki hika sjer við að undirskrifa jafnvel að ósjeðu. „**Hin**

svo kallaða trúarfræði Martensens er hrærlgrautur af hinum hryllilegustu trúarvillum“.

Það er vel vert fyrir Íslendinga að merkja sjer þennan dóm, því hann er í raun rjettri dómur yfir þeirri trúarfræði, sem allt til þessa hefir kennd verið hinum íslensku prestaefnum á prestaskólanum í Reykjavík frá því fyrst er hann var stofnaður. Pjetur biskup Pjetursson og Sigurður lektor Melsteð, sem haft hafa þar á hendi kennsluna í trúarfræðinni (*Dogmatik*), hafa nefnilega lagt bók Martensens til grundvallar fyrir fyrirlestrum sínum og mjer vitanlega ekki vikið frá henni í neinu. Eg þykist vita, að sjera Páll Þorláksson sem sannur sýnóduprestur muni álíta þennan dóm lærimeistara síns Walters óyggjanda. En hvaða skoðun hann þá hlýtur að hafa á trúarfræði íslensku kirkjunnar liggur í augum uppi').

Hið lakasta við norsku sýnóðuna er nú,

1) Vel get eg ímyndað mjer, að sjera Páll segi, að prestaskóla-guðfræðin hafi ekki náð fullkominni fót-

ef til vill, ekki það, að hún hefir tekið eftir Missourisýnóðunni svo marga bogna og óheilsusamlega lærdóma og framfylgir þeim með þvílíkum ofsa og áfergju, heldur það að hún ávallt ber það fram blákalt, að hún sje einmitt að gróðursetja hjer í Ameríku óbreyttan lærdóm móðurkirkjunnar norsku, og það enda þótt hún hafi fengið svo mörg mótmæli frá hinum merkustu guðfræðingum bæði meðal presta og háskólakennara í Noregi²) eins og líka nálega allt

festu meðal íslenskrar alþýðu (en barnalærdómur Balles, sem lærður hefir verið á Íslandi alla þessa öld?) heldur fylgi hún í trú sinni hinum gömlu guðsordabókum vorum frá fyrri öldum, t. a. m. eftir Jón Vídalín og Hallgrím Pjetursson, en þeim sje hann og sýnóðan samhljóða. En beri menn heimsrjettlætningar-kenning sýnóðunnar saman við það, sem Vídalín þrjedikar um endurlausnarverk, id nærri því á hverri blaðsíðu postillu sinnar, t. d. í þrjedikuninni út af dæmisögunni um brúðkaupsklæðið á 20. sunnudag eftir trinitatis, eða kenning sýnóðunnar um helgi sunnudagsins við það, sem Vídalín þrjedikar á 17. sunnudag eftir trinitatis um það efni, þá mun brátt auðsætt, að ekki heldur vorar gömlu íslensku guðsordabækur eru samhljóða sýnódukenningunum. Athuga líka það, sem Hallgrímur Pjetursson segir í einum passíusálmanna: 'Í sakramentinu sje eg þig svo sem í líking skærri með náð mjer nærri' í sambandi við fordæmingardóm sýnódupresta yfir öllum, sem hafa þvílíka skoðun á leyndardómi kvöldmáltíðar-sakramentisins. Viðvíkjandi heimsrjettlætningarkenning norsku sýnóðunnar athugi menn ennfremur hvað Mynster kennir í Hugleiðingum sínum, sjerstaklega í hugleiðingunni, 'Kristur er upprisinn oss til rjettlætningar'.

2) Á þeim tíma, þegar þrelahaldið í sudur.

hið lúterska þýskaland er beint á móti Missourisýnúðunni. En eins þykir mér það lakara en allt annað við kristniboðaðferð sjera Páls Þorlákssonar hjer meðal Íslendinga, ef hann heldur áfram að telja mönnum trú um samhljóðan sína við þær kristindómshugmyndir, sem heima eiga á Íslandi. Setjum svo, að kirkjulærdómurinn íslenski eins og hann er að finna í barna-lærdómsbókum, postillum og öðrum guðsordabók-

hluta Bandaríkja hafði af sjer getið styrjöldina miklu milli norðurríkjanna og suðurríkjanna og landslýðurinn þúsundum saman gekk út á vígvölliinn til að leggja líf sitt í sölurnar fyrir frelsi hinna ánaðugu skara, tók Missourisýnúðan, sem heima átti í prælalaldsríki, sig til og 'sló fastri' þeirri kenning, að það væri í sjálfu sjer **ekki** syndsamlegt að halda præla. Norska sýnúðan gjörði kenning þessa brátt að sinni eigin, eins og hvað annað, sem Missourisýnúðan hefir fundið uppá, en varð nú eins og á milli steins og sleggju, því söfnuðir hennar áttu ekki eins og Missourisýnúðunnar heima í prælalaldsríkjum og urðu hjer ófánlegri en í nokkru öðru, er fyrir hefir komið, til að láta klerkaýð sinn leiða sig í gönur. Í vandræðum sínum snera prestar norsku sýnúðunnar sjer til guðfræðisdeildar háskólans í Kristjaníu með fyrirspurn um, hvort prælalaldskenning þeirra væri ekki kristindómnum samhljóða, en svar það, er þeir feugu, varð ekki samfint við það, sem Missourisýnúðan var búin að kenna þeim, svo út af þessu ritadi norska sýnúðan prófessorum Kristjaníu-háskólans áminningarbrjef, en því var aldrei svarað, og prælalaldskreddunni var haldið og er enn haldið af prestum norsku sýnúðunnar sem guðdómlegum sannleika, enda þótt allur þorri leikmanna sje sannfærður um, að kirkjufjelag þeirra hafi í þessari grein látið Missourisýnúðana draga sig of langt á eyrunum.

um þessa tíma sje geggjadur og fjarri kristindómnum; — eg fyrir mitt leyti er samhverður um, að ýmislegt gæti þar verið fullkomnara; — en þá er að benda mönnum ljóslega á það og láta mennu ekki gangast undir nýjar kenningar (eða kenningar, sem þeim eru nýjar) í þeirri trú, að allt sje sama og þeir áður höfðu. Einkum þykir mér það ranglátt af sjera Páli, að þegja um mismuninn á sýnódukenningunum og því, sem kennt er á Íslandi, úr því hann leggur mönnum svo ríkt á hjarta, hve hættuleg trúarkenning mín sje.

Það mun líklega mörgum kunnugt, að eg kom upphaflega til Vesturheims í því skyni að takast á hendur prestsskap í norsku sýnóðunni. Fjekk eg um það tilboð frá förmanni þessa kirkjufelags fyrir milligöngu sjera Páls Þorlákssonar, sem þá fyrir skömmu hafði byrjað guðfræðisnám sitt í St. Louis. Eg tók því tilboði af því eg lengi hafði haft góðan augastað á þessu landi og hugðist mundu geta fremur orðið hér að líði en heima á Íslandi. Prestsembætti var mér fyrirbúið, þegar eg kom, en jafnskjótt og eg hitti presta sýnóðunnar fann eg, að eg átti ekki samsöðu með þeim. Þeir skynjuðu líka brátt, að eins og eg þá var heyrði eg ekki til þeirra sauðahúsi, en vonuðu, að það myndi mega sannfæra mig um villu trúarskodana minna og að þeirra kenningar væri hinn eini sanni kristindómur. Það var í Decorah, þar sem guðfræðisundirbúningsskóli norsku sýnóðunnar er, að mig bar að, og hafði eg þar meðal annars mikil afskipti af tveim hinna helstu sýnóduguðfræðinga. Var nú á allar lundir reynt til að gjöra

úr mjer sýnóðumann og olli sá aðgangur mjer ekki lítilla sálarharmkvæla. Slíku getur enginn getið nærri, sem ekki hefir í það komist. En samvíska mín sagði nei, því enda þótt mjer væri þá engan veginn ljóst allt, hið skakka- og kenning norsku sýnóðunnar, er eg hefi síðan sjeð, varð eg þess þó brátt fullviss, að prestalýður þessa kirkjufjelags starfaði að mörgu leyti mjög fjarri anda kristindómsins. Kreddurnar, sem eg smámsaman kynntist fleiri og fleiri, þóttu mjer sök sjer, en trúarofsinn og hið beiska hatur til annara kristinna manna og kirkjufjelaga, sem ekki höfðu getað komist til sömu niðurstöðu í kristindómsmálum sem norska sýnóðan, áfellsdómarnir og óbærnirnar yfir kirkjulegum mótstöðumönnum¹⁾, hin djúpa fyrirlitning á öllum kristindómi, sem ekki hafði á sjer lútersku-stimpil Missouri-sýnóðunnar, og hið megna dramb og sjálfsþótti útaf sínum myndaða rjetttrúnaði — þetta var mjer frá upphafi með öllu ópolanda. Eg sá mjer því áður en langt leið naudugan einn kost, að hætta allri prestskapar-tilhugsun í þessu kirkjufjelagi, og einsetti mjer að leita eitthvað í aðra átt. En mjer var þá boðið að takast á hendur kennslu á skóla sýnóðunnar þar í Decorah, og ljetu hlutaðeigendur mjer í ljósi, að allt kynni að lagast, þegar eg kynntist skóla

1) Samanber hina áður áminnstu bólbæn yfir páfanum. — „Frá þeim, sem guð vill tortýna, tekur hann fyrst vitið“ setti ritstjórn Kirkjutíðinda norsku sýnóðunnar eitt sinn meðan eg var í Decorah undir grein nokkra móti sýnóðunni frá tveim mönnum í Konferenzunni, sem hún tók upp í blað sitt.

og kirkju þeirra betur. Því boði tók eg, og vann að því statti það skólaár út og næsta vetur til. En þá vildi eg ekki lengur við vera og fór frá, með því eg var genginn úr skugga um, að ekki myndi saman ganga milli mín og sýnóðunnar. Á þessum tíma lærði eg að þekkja sýnóduna nokkurnveginn ofan í kjölinn. Þó er eitt atriði í sýnódu-guðfræðinni af þeim, er eg hefi dregið fram í ritgjörð þessari, heims-rjett-lætingarlærdómurinn, sem eg hefi ekki rannsakað að neinu ráði fyr en bók Asperheims kom mjer í hendur, enda hefir hún sannfært mig um að sýnódan er þar á hættulegum afvegi. Um nálega allt annað var saunfæring mín söm og Asperheims áður en eg vissi um hans skoðanir.

Sumir kynni að draga þá ályktun af því, sem hjer er ritað, að eg sjái illt eitt, en ekkert gott í norsku sýnóðunni. En það er ekki svo. Eg sje ýmislegt hjá prestum hennar, sem í saunleika er gott og eftirbreytnisvert, t. a. m. staka skyldurækni í embættisfærslu, reglusemi og dugnað; og eins veit eg af eigin reynslu, að siðprýði, ástundunarsæmi, hlýðni og virðing fyrir kennurum sínum á almennt heima hjá ungmennum þeim, sem ganga á skóla sýnóðunnar. Og mjer er persónulega vel til margra manna í norsku sýnóðunni. En eg þekki líka til fólks í mörgum öðrum hjerlendum kirkjufjelögum og veit, að þeir góðu eiginlegleikar, sem fólk það, er stendur í norsku sýnóðunni, hefir til að bera, eiga engu síður þar heima, en þar á móti miklu minna af ókostum hennar og antikristindómi, sem hlýtur að verða ofan á í því kirkjufjelagi svo lengi sem andi Missourisýnóðunnar ræður þar öllu.

Það er meira en óheppilegt, að Íslendingar skyldi leiðast inn í norsku sýnóduna, áður en þeir þekktu trúarstefnu hennar að neinu og eins áður en þeir kynntust neitt öðrum lúterskum kirkjufjélögum þessa lands. En til þess að sá hluti Íslendinga, sem er hugsandi og skynsamur, þurfi ekki framvegis í blindni að leiðast inn í kirkjufjélag þetta, hefi eg ritið hugveki þessa. Eg álit það beina skyldu minna, að sýna mönnum fram á, út í hvað þeir ganga, sem kasta sjer í arma norsku sýnódunnar, og eg vona, að það sem hjer er sagt, geti að minnsta kosti verið nægilegt til að sannfæra alla óblindaða Íslendinga um að trú sú, sem sjera Páll Þorláksson er að boða löndum sínum, er í mörgum verulegum atriðum alveg ósamþýðanleg við hinn íslenska barnalærdóm vorn. Margt er enn ósagt, er þyrfti að verða mönnum kunnugt, svo þeir þekktu norsku sýnóduna til hlitar, þó ekki væri annað, þá að minnsta kosti ýmislegt í aðferð agenta hennar sumra til að ná fólki inn í flokk sinn, en upplýsingar um það verða að bíða seinni tíma.

LEIDRJETTINGAR.

- Bls. 10. 1. 8. fluttur á að vera stuttur.
 — 22. - 2. bæri - - - beri.
 — 22. - 3. þó - - - þá.
 — 50. - 29. rjett - - - rjetta.

Á bls. 6. í tveim neðstu línun stendur
 „nauðsynlegar upplýsingar“, það á að vera
 nauðsynlega þekking [nödvendigt
 Kjendskab].

NGAR.

era stuttur.

- beri.

- pá.

- rjetta.

tu línun stendur

ð á að vera

g [nödvendigt

